

HISTORISCH-THEOLOGISCHE GESPREKKEN

TUSSEN TWEE GEREFORMEERDE PREDIKANTEN,
(EEN OOM EN EEN NEEF)

OVER HET LEZEN, EN DE BEDIENING VAN DE HEILIGE DOOP,
VAN HET GEHELE FORMULIER,

VOORAL ECHTER VAN DE AANHEF VAN HET GEBED:

“Die naar Uw streng oordeel, door hetwelk de Doop beduid wordt.”

DOOR

Dr. H. F. KOHLBRUGGE

PREDIKANT BIJ DE NEDERLANDSCH-GEREFORMEERDE GEMEENTE
TE ELBERFELD.

TWEEDE DRUK

SCHEFFER EN C^o
AMSTERDAM
1882.

STICHTING GIHONBRON
MIDDELBURG
2010

EERSTE GESPREK.¹

Oom. Dag neef! Kom je uw oude oom eindelijk weer eens bezoeken? Ik heb u in lang niet gezien, u komt zeker eens kijken of oom nog niet haast dood gaat?

Neef. Wel oom! Hoe kunt u zoiets van mij denken? Ik heb immers mijn traktement. Ik kom mij maar eens wat vermaken op uw mooi dorp en een paar dagen bij u uitrusten, als ik mag.

Oom. Waarom niet neef? U bent altijd welkom; hoe gaat het met nicht en de kinderen?

Neef. Best, oom! Ik kan niet genoeg dankbaar zijn, ons jongste kind is weer hersteld.

Oom. Hoe maakt het de student?

Neef. Dat gaat nog al, alleen wilde ik wel, dat hij wat degelijker studie had; als ik hem daarop opmerkzaam maak, dan antwoordt hij: „Papa, ik moet met mijn tijd mee, wat doe ik met die oude boeken? Alles naar de nieuwe mode; en als men maar een behoorlijke *flux de bouche* heeft, dan komt men er wel.”

Oom. De appel valt niet ver van de stam, neef! Hoe gaat het u in uw gemeente?

Neef. Ja oom! Daarom ben ik juist bij u gekomen. Het is of wij dan nooit rust hebben mogen. Maar, oom zal zeker boos op mij worden, als ik hem vertel wat er in mijn gemeente gaande is.

Oom. Wel neef, wat is er dan? U maakt mij nieuwsgierig.

Neef. Och, het is zoveel van belang niet, maar ik heb er toch wel wat nadenken over. Op een mooie dag vraagt mij iemand, die anders nooit in de kerk komt, of ik zijn kind wil dopen, onder voorwaarde, „dat ik dat oude doopsformulier met het gebed en de dankzegging, van a. tot z. Zonder er iets af of toe te doen, voorleze.” En dat vroeg hij nu niet alleen voor zichzelf, maar hij heeft velen, die met hem hetzelfde verlangen; allen van dat soort die sinds jaar en dag niet in de kerk kwamen.

Oom. Wat hebt u die man geantwoord?

Neef. Dat ik het niet deed.

¹ Kohlbrugge schrijft over deze uitgave aan M. Westendorp, 18 juli 1855: Historisch — theologische gesprekken tussen twee gereformeerde Predikanten, over het lezen bij de doopsbediening van het gehele Formulier, enz. 46 bladz. Folio — waarschijnlijk 70 of 80 druks, komt uit zonder mijn naam (die verzwegen moet worden tot op zijn tijd) bij Wolff te Gorinchem. Ik zond dit gisteren aan Vermeulen, Archivaris te Utrecht, omdat ik voor de correctie een geleerden nodig heb.

Eerste druk: J.J.H. Kemmer, Utrecht 1855, tweede druk: Scheffer & Co., Amsterdam 1882. Een nieuwe uitgave van dit werk verscheen in de Kohlbrugge-reeks in 1995 onder de titel Gesprek over het zondvloedgebed, Boekencentrum, Zoetermeer.

Citaat overgenomen uit: Kohlbrugge en Westendorp, door ds. J. K. Vlasblom. Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer.

Oom. Wat heeft die man toen gedaan?

Neef. Hij is bij alle collega's geweest, maar die hebben allen geweigerd, vervolgens heeft hij de zaak voor de kerkenraad gebracht en daar waren wij ook en hij kreeg er dus geen beter bescheid.

Oom. En wat zal die man nu doen? En wat allen, die met hem daarop staan blijven?

Neef. Dat is voor zijn rekening, wij dopen geen kinderen op zulke voorwaarden.

Oom. Dat is voor uw rekening, neef, en voor rekening van uw collega's.

Neef. Wel oom, in D. weigeren zelfs al de predikanten aan dergelijke mensen, die datzelfde verlangen! En dat moet al een heel aantal zijn, om hun een schriftelijke vergunning te geven ten einde hun kinderen elders te laten dopen, op grond dat zij als afgescheidenen moeten behandeld worden.

Oom. Wat zijn dat voor mensen?

Neef. Zoals ik hoor, moeten het mensen wezen op wier gedrag niets valt aan te merken.

Oom. En van wat belijdenis zijn zij dan, en ook die in uw stad?

Neef. Wel, oom, dat kunt u wel denken, zij houden zich strikt aan de Heidelbergse Catechismus, aan de 37 Artikelen van de Geloofsbelijdenis en aan de verdere formulieren, die achter onze kerkboeken staan.

Oom. Als u dan vóór honderd jaren geleefd had, zou u dan van een ieder der zodanigen getuigd hebben: „N. N. is lidmaat van de Gereformeerde Gemeente en, zoveel ons bekend is, gezond in de belijdenis des geloofs en onergerlijk van wandel”?

Neef. Dat wil ik, en al mijn collega's met mij, nog wel doen, als zij ons maar niet voorschrijven hoe wij preken en de kinderen onderrichten moeten, of wat wij zeggen, bidden en danken moeten als wij de doop bedienen. Waarom verketteren zij ons?

Oom. Maar, neef! Als u op de grond stond, waarop die mensen staan, en zo ge u honderd jaren terug denkt, wat zou u dán doen, en wat zou u dán voor gezondheid in de belijdenis des geloofs houden?

Neef. Dat kan ik u zo niet zeggen. Maar mij dunkt, dat die mensen ons vertrouwen moesten.

Oom. Zo neef! Ik heb daar juist een boek voor mij van de Aartsbisschop van Kharcov, Innocent, zie eens wat die zegt: „Het staat dien, die penitentie doet, vrij om zijn twijfel te kennen te geven aan de zedelijke en wezenlijke waarde van de hem opgelegde penitentie, maar als hij zijn bedenkingen uit, dan dienen wij niet te vergeten, dat de keus van de op te leggen penitentie, hoedanig dan ook, genomen uit het oogpunt van geneesmiddel voor de ziel, inderdaad bij de geneesheer staan moet en niet bij de

zieke”.² Bevalt u dat?

Neef. Dan zou ik een gewillige slaaf van de Roomse of Griekse geestelijkheid moeten wezen, als mij zoiets beviel.

Oom. En wilt u dan die mensen tot uw slaven maken, door naar de grondstelling te willen handelen: wij zijn predikanten, en u hebt u onder ons gehoor te zetten en goed te vinden wat wij leren en zeggen, zoals wij bidden en danken, wat wij preken, hoe wij de kinderen onderwijzen; wat wij zeggen als wij het avondmaal of de doop bedienen, daar hebt u „amen” op te zeggen en niet te reclameren wat men vroeger in onze kerk voor gereformeerd hield? Is dat liberaal?

Neef. Ik moet bekennen dat het mij getroffen heeft, dat een van mijn vrienden liberaler gedacht heeft, want toen onlangs iemand van hem verlangde het gehele formulier met gebed en dankzegging van a tot z te lezen, en zo zijn kind te dopen, zei hij ‘s Zondags voor de gehele gemeente dat die ouders daar recht op hadden; las toen alles, ook het gebed en de dankzegging, letterlijk zoals het in het formulier staat en doopte zo het kind.

Oom. Die rechtvaardige daad is al meegedeeld; die collega heeft dus aan de woorden van de grote Apostel gedacht: „Wij voeren geen heerschappij over uw geloof.” (2 Kor. 1: 24.) Daar kunt ge een les aan nemen, neef!

Neef. Hoe meent u dat, oom?

Oom. Wel, neef, dat u naar die man gaat, waarvan u mij zo even verteld hebt, en tot hem zegt: „Ik zal naar uw verlangen uw kind dopen,” en dat u de spreuk behartigt dat dwalen *menselijk* is, maar dat het *duivels* is te zeggen: „wij willen niet, omdat wij niet willen.” Neef, de Apostel Paulus zegt; „De geesten der profeten zijn aan de profeten onderworpen,” (1 Kor. 14: 32.) Wie zijn daar de geesten der profeten?

Neef. Ik denk dat zijn wij, die de gemeente voorgaan.

Oom. En wie zijn dan de profeten? Is het de gehele menigte die uit de kerk komt, zoals zij er inkomt? Zijn het de zogenaamde christenen van de beschaafde stand, waarvan zo vele twee heren dienen willen, of zijn het diegenen, die weten wat zij geloven en rekenschap geven kunnen van de hoop die in hen is?

Neef. Ik denk de laatsten. Maar oom, u wilt toch niet die mensen die op hun oude orthodoxie staan, voor profeten uitgeven?

Oom. Neef, bijaldien een Spaanse of Franse koning onze voorvaders gevraagd had om een boek of boeken, waaruit hij hun geloof mocht weten, wat zouden zij op zijn koninklijke tafel gelegd hebben?

Neef. Ik denk Gods Woord.

Oom. Maar indien zulk een koning meer van hen verlangd had, wat dan?

² Homelies a Pusage de ceus qui se préparent á la pénitence, etc. Paris, Cherbuliez. & Co. 1846.

Neef. Wel oom, dat is uit de geschiedenis klaar; zij hebben immers de 37 Artikelen van de Geloofsbelijdenis in 1566 aan de Koning Philips II, die ons toen bloeddorstig vervolgde, opgezonden, met een brief daarbij, waarin zij verklaarden dat zij bereid waren die belijdenis met hun bloed te verzegelen, zo het nodig was.³

Oom. En gesteld dat zulk een vorst later van hen een Catechismus en formulieren van doop en avondmaal verlangd had?

Neef. Wel, dan hadden zij de Heidelbergse Catechismus en de formulieren, die achter onze kerkboeken staan, overgelegd. Dat blijkt wel uit de geschiedenis ook van andere landen in die tijd.

Oom. En indien dan eens een Rooms vorst de macht over ons kreeg en zoiets verlangde, wat zouden dan die mensen in massa doen, wier kinderen gijlieden weigert te dopen op de door hen verlangde voorwaarden?

Neef. Zij zouden ook die geloofsbelijdenis, catechismus en formulieren overhandigen.

Oom. En wat zou gijlieden doen?

Neef. Dat weet ik waarlijk niet; wij zouden nog eerst wat moeten maken, of verklaren dat wij zo enigermate met de zakelijke inhoud van die schriften overeenstemden.

Oom. En als de vorst met die slag om de arm nu niet tevreden was, en er op stond om te weten met welke woorden, bewoordingen en uitdrukkingen gijlieden niet overeenstemde?

Neef. Dan „zouden wij bij elkaar moeten komen om te schrappen wat ons niet beviel.

Oom. En als dan nu tien van u dit en negen anderen weer dat geschrapt wilden hebben, en weer zes anderen dit en dát wilden laten staan en weer wat anders schrappen: zou gijlieden het eens worden? En gesteld ja, hoe zouden die geschrapte schriften er dan wel uitzien?

Neef. Ja, dat heb ik ook wel eens gedacht. Ik heb er voor mijzelf ook al de proef van genomen, maar bemerkte zulk een eenheid van woorden en zaken en onderlinge overeenstemming van leerstukken in die schriften, dat het mij spoedig bleek dat zij, zelfs na een weinig schrappen er uit zouden zien als een gescheurd kleed, dat niet weer te samengebracht kon worden.

Oom. Wie waren het, die voor 1618 allerlei in de belijdenisschriften schrappen wilden?

Neef. De Remonstranten, oom!

Oom. Braaf, neef! Maar nog meer de verkapte Socinianen en Jezuieten. En van wat soort zijn die mensen, wier kinderen gijlieden niet dopen wilt?

³ P. Bor, 1e Boek, fol. 23. 's Gravenhage. 1603.

Neef. Van dat soort, die het nog evenzo op de letter houden als toen de Contra-remonstranten.

Oom. Ziet u dan niet in, dat gij geleerden, u tot even zoveel sekten vormt als er schrappers zijn zouden, en dat die mensen daarbij blijven wat men vanouds voor enigheid des geloofs gehouden heeft?

Neef. Maar, oom! Die zijn het allen ook zo eens niet.

Oom, Wat is er de oorzaak van? Wat zegt de wijze koning, Spreuken 29: 18? Of geven zij, wier kinderen gijlieden niet dopen wilt, het bewijs niet dat zij in eendracht volharden in de geloofsleer die de Gereformeerde kerk kenmerkt?

Neef. Dat is waar. Het zou daarom het beste zijn dat de Synode iets voor ons opstelde, daar konden wij predikanten ons dan alle aan houden tegenover die partij.

Oom. Onbedachtzame neef! zo zou u dan niet de andere predikanten de Synode willen zetten tot heren over uw geloof en consciëntie en dat der gemeenten, en dat om zonder bepaalde uitdrukking van hetgeen u voor uzelf nog als waarheid erkent, een bolwerk te hebben, om er u eens voor al veilig achter te wanen tegen de rechtvaardige reclames van belijdenisschriften en formulieren, die gewijd en geheiligd zijn in het vergoten martelaarsbloed van honderdduizend onzer voorvaders? Die predikanten rekenen buiten de waard, die menen dat zij aan de gemeenten een duur verworven erfgoed en eigendom kunnen ontnemen, de borst hoog dragen en denken: wij zijn de kerk. „De drukking der melk brengt boter voort, en de drukking van de neus brengt bloed voort, en de drukking des toorns brengt twist voort”, (Spreuken 30: 33.) en ... de te sterk gespannen boog breekt.

Neef. oom, ik merk dat u wat zenuwachtig wordt, mogen wij het gesprek voor heden afbreken, en mag ik naar mijn kamer gaan?

Oom. Met alle liefde, neef. U wilt mij zeker wat te filosoferen geven over een tijd waarin de mensen zijn als de paarden, die beroerd worden van sidderalen, terwijl zij rechtvaardige aandoeningen *zenuwachtigheid* noemen; filosofer u dan wederkerig over 1 Kor. 13: 1; Ezech. 13: 22, 23 en Matth. 24: 48-51. Goedenacht, neef.

Neef. Goedenacht, waarde oom.

TWEEDE GESPREK.

Neef. Goedemorgen, oom, hebt u goed gerust?

Oom. Best, neef. U ook?

Neef. Dat kan ik niet zeggen; ik lag lang wakker en heb nogal over het een en ander nagedacht. Als u mij veroorlooft ons gesprek weer op te vatten, zou ik u graag vragen, of u die mensen, die zo bepaald voor het oude zijn, alle voor rechtvaardigen houdt?

Oom. Allesbehalve, neef! Er zijn een aantal mensen in ons land, die als twee druppels water op elkaar, en op de Farizeeën en Joodsgezinden, ten tijde der omwandeling van onze Heere op aarde en ten tijde der prediking van de Apostelen gelijken. Mensen, die veel praten en toch de kracht der waarheid verzaken, zeer staan op regel en wet, en menen dat men hen nog voor zeer vroom moet aanzien, als zij klagen dat zij zich nog niet geschikt gevoelen om zich in de zelf aangelegde band te voegen. Zij praten van wet en nauwgezetheid net zoveel als het in hun kraam dient, om daarachter hun gierigheid, gemakkelijke of andere verkeerdheden te verbergen. Komt de waarheid hun te dicht bij, dan worden zij nijdig, lasteren en liegen om er zichzelf uit te helpen en door de wereld in het gelijk gesteld te worden. Deze, die de waarachtig eenvoudigen en oprechten over het hoofd rijden, en aan de Kerk nog meer kwaad doen dan die waarover zij zich beklagen, zijn, meen ik, toch wel gemakkelijk te onderkennen van zulken, die slecht⁴ en recht hun weg gaan, naar het Gods-Woord hijgen, zich daaronder bukken en buigen, en volhouden in het getuigenis en in de geloofsbelijdenis onzer vaders.

Neef. Maar oom, ik vind het dan wel bijzonder, dat die mensen zulke ongehoorde dingen van ons verlangen.

Oom. Welke ongehoorde dingen?

Neef. Bijvoorbeeld, om met het gebed uit het doopsformulier tot God te zeggen: „*Gij, die naar Uw streng oordeel de ongelovige en onboetvaardige wereld met de zondvloed gestraft hebt en de gelovigen Noach met zijn achtttal uit uw grote barmhartigheid behouden en bewaard; Gij, die de verstokten Farao met al zijn volk in het ronde meer verdronken hebt en Uw volk Israël droogvoets daardoor geleid, DOOR HETWELK DE DOOP BEDUID WORDT!*”

Wat zou het verlichte en beschaafde publiek wel zeggen, als het zoiets hoorde? Hoe kan het voorgevallene bij de zondvloed, hoe wat er gebeurde bij de doortocht door de Rode Zee, de doop des Nieuwen Verbonds of Evangeliedoop beduiden?

Oom. Schaamt ge u voor God of voor het publiek, dit plechtig in het gebed uit te spreken, of is het omdat dit alles tegen uw eigen gevoel aandruist?

Neef. Hier komt van alles zo wat bij. Was ik er intussen van overtuigd, dat door die voorvallen de doop beduid wordt, ik geloof, ik zou niet aarzelen om

⁴ eenvoudig

Oom. Eilieve, als dan nu alle uitstekende Schriftuitleggers van nu achttien eeuwen achtereen datzelfde zeggen wat er in dit formuliergebed staat, dan vorderen die mensen immers niets van ulieden dan wat redelijk is, en wat met zodanige Schriftverklaring gestaafd kan worden? Is het u niet teveel dat wij die Schriftuitleggers daaromtrent eens nagaan?

Neef. Dat zal mij veel genoeg doen, oom! Ik heb daar zelfs, om u de waarheid te zeggen, naar verlangd.

Oom. Best, wij zitten hier midden in de boeken. Zeg mij eerst, neef, aan welke woorden der heilige Schrift meent u dat de opsteller van dit gebed mag gedacht hebben, toen hij schreef: „dat God de ongelovige en onboetvaardige wereld door de zondvloed gestraft en de gelovigen Noach behouden en bewaard heeft;” en daarbij te verstaan gaf dat daardoor de Doop beduid wordt?

Neef. Het is klaar dat hij aan de woorden van de Apostel Petrus gedacht heeft: „Hij heeft de geesten gepredikt, die eertijds ongehoorzaam waren, wanneer de lankmoedigheid Gods eenmaal verwachtte, in de dagen van Noach, als de ark toebereid werd, waarin weinige (dat is acht) zielen behouden werden door het water. Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt.” (1 Petrus 3: 20, 21.)

Oom. En waarop doelde de opsteller toen hij schreef dat de doop even zo daardoor beduid wordt, *dat God de verstokten Farao in het Rode meer verdronken en zijn volk Israël droogvoets daardoor geleid heeft?*

Neef. Immers op wat wij lezen Exodus, Hoofdstuk 14, en dan op de woorden van de Apostel Paulus: „En ik wil niet, broeders, dat u onwetende zijt, dat onze vaders alle onder de wolk waren, en allen door de zee doorgedaan zijn en allen in Mozes, gedoopt zijn in de wolk en in de zee.” (1 Kor. 10: 1, 2.)

Oom. Heb nu het geduld dat ik met u eens de achttien eeuwen doorloop, om u te laten zien dat alle voornamen Schriftuitleggers die beide gebeurtenissen zo verklaard hebben, dat er de doop door beduid wordt en dat zij daarbij zich gegrond hebben op de beide door u aangehaalde plaatsen.

Zie hier uit de 2^e eeuw de kerkvader JUSTINUS. Zo schrijft hij .

Neef. Oom, zou u mij het genoeg wel willen doen, om alles in het Nederlands voor te lezen wat u mij meedelen wilt?

Oom. Tot uw dienst, neef, maar dan vertaal ik ook duidelijkheidshalve, zo vrij mogelijk.

JUSTINUS de Martelaar dan zegt bij de aanhaling van Jesaja 54: 9: „Jesaja leert ons dat de zondvloed van Noach de verlossing van het menselijk geslacht voorbeduid heeft. Gelijk Noach met de zijnen op het hout, dat op de wateren vlotte, behouden bleef, zo wordt de kerk door het water des doops en door het hout des kruises, terwijl zij aan Christus gelooft, behouden.”⁵

En zo schrijft TERTULLIANUS

⁵ Dialog. cum. Tryphone

„Evenals, nadat de wateren van de zondvloed er geweest waren, door welke de goddeloosheid der oude wereld was weggewassen, (evenals) na zulk een doop, om zo te spreken, een duif, (eerst) een bode van Goddelijke gramschap (Gen. 8: 8, 9.) overal aan het aardrijk de vrede der wereld verkondigde, als zij losgelaten was uit de ark en met de olijftak terugkeerde, ... zo snelt, volgens dezelfde bedeling der geestelijke werking, der aarde, dat is ons vlees, dat uit de doopvont weer boven komt (nadat de oude misdaden daarin verdronken zijn) de duif des Heiligen Geestes ons te hulp en brengt ons de vrede Gods aan, waartoe zij is uitgezonden van de hemel; terwijl de kerk door de ark beduid wordt. Maar de wereld is andermaal afgevallen, en in dit opzicht zou men de doop slechts met de zondvloed vergelijken, daarom is zij ten vure bestemd,”

„Hoeveel bewijsvoeringen zijn er dan niet in de natuur, hoeveel voorrechten der genade, hoeveel plechtige inrichtingen van orde en tucht, voorbeelden, leringen van overoude en machtige toeroepingen die de heiligheid des doops verordend hebben! Dat ik dit eerst aanvoere: toen het volk uit Egypte geheel vrijgekomen, aan de dwingelandij van de Egyptische koning door het water heen de doortocht gekregen hebbende, ontkwam, was het immers het water dat de koning zelf met al zijn benden verdronk. Bestaat er een beeld, meer duidelijk, dan hetgeen wij daarvan hebben in het sacrament des doops?”⁶

Nemen wij nu iets uit de 3er eeuw. Hier hebben wij ORIGENES.

Hij zegt op 1 Kor. 10: „De Apostel leert ons dat de doop in Mozes voltrokken is in de wolk en in de zee, opdat gij, die in Christus gedoopt wordt, met water en met de Geest, weten zou dat de Egyptenaren u op de hielen zijn, en dat de machten dezer wereld en de geestelijke boosheden u weer tot hun dienst willen terugbrengen. Maar u daalt in het water af en ontgaat zo veilig hun vervolging, en herboren komt u weer uit het water op, afgewassen van alle onreinheden der zonden, bereid om het nieuwe lied te zingen: De Egyptenaren die u vervolgen, worden verdronken in de diepte.”⁷

En zo schrijft CYPRIANUS:

„Petrus ... heeft het bepaald gezegd, dat in de ark van Noach weinige, dat is, acht mensenzielen behouden zijn door het water, ten blijke dat ook ulieden de doop behouden zal; immers bewijst en betuigt hij daarmee dat die een ark van Noach een voorbeeld geweest is van een Kerk. Even zomin als toenmaals in dien doop, ener van schuld afgewassen en gereinigde wereld, er één door het water kon zalig werden. die niet in Noachs ark was, even zomin kan er nu één levend gemaakt worden door de doop, zo hij niet in de kerk is, bij welke alleen het dopen staat.”⁸

En elders schrijft hij: „In de doop verliezen alle slechtigheden hare kracht. Zo heeft de koning Farao lang tegengeworsteld en hij volhardde in zijn trouweloosheid, (maar) hij kon slechts tot zover weerstaan en de bovenhand behouden, totdat hij aan het water kwam; daarheen gekomen, is hij overwonnen en verdronken. Dat die zee een zichtbaar waarteken is geweest van de doop, dat verklaart ons de zalige Apostel Paulus, als hij zegt: “Want ik wil niet, broeders”, enz. 1 Kor. 10.”⁹

Neef. Vreemde toepassingen, oom!

Oom, Wij hebben hier niet met de toepassingen te doen, maar met het beginsel. De toepassingen, hoedanig dan ook, zullen u niet bevreedden, zo u in het oog houdt, dat

⁶ In libro de Baptisme, S, 9. Id. ad Jes. LIV.

⁷ Not. ad Lact. de mort. persecut. pag. 28. Ultraj. 1692. Leonis P. Epist. Deret. Ep, IV. fol. 89, 90. Col. 1546. H. Witsii, de efficacia Bapisme, in Miscell. Sacr. Tom, II, Exereit. XIX. p. 661.

⁸ Homil. 5.

⁹ Epistol. Eb. I. Ep. 6 et Lib. IV. Ep. 7, Ex recogn. D. Erasmi, col.

zoveel wat de Kerkvaders over de doop zeggen, betrekking heeft tot volwassenen, die uit de heidenen aan de kerk toegevoegd werden, en dat in die eeuwen de doop alleen voltrokken werd op het Paasfeest en vervolgens ook op het Pinksterfeest”.

Gaan wij over tot de 4^e eeuw.

AMBROSIUS schrijft op Gen. 6: „Door middel van water en hout werd Noach met zijn gezin behouden; zo wordt de gemeente (het gezin) van Christus behouden door de doop en het kruis.” En: „In de Rode zee was een figuur van de doop. Was er zodanige kracht in het voorbeeld van de sacramenten, welke kracht is er dan in de vervulling van dezelve.”¹⁰

„Gij ziet dat reeds toen in dien doortocht van de Hebreëen, er een voorbeeld van de Heiligen doop tevoren plaats had, in welken de Egyptenaar verdronk en de Hebreër ontkwam.”¹¹

„De vuurkolom was Christus de Heere, de wolkkolom de Heilige Geest; in de zee was het volk, de wolkkolom volgde hen als een overschaduwing van de Heilige Geest. Gij ziet dan hoe hij door de Heilige Geest en door het water het beeld van de doop heeft aangewezen.”¹²

GREGORIUS NAZIANZENUS: “De zee stond in verband met het water des doops, de wolk met de Heilige Geest.”¹³

OPTATES MILEVITANUS: „Wat kan er meer voor ons wezen, dan hetgeen u aangevoerd hebt dat de zondvloed om een gelijke vorm daar te stellen met de doop, slechts eenmaal heeft plaats gehad.” En: „Gij maakt gewag van de zondvloed, deze was zeker, het is waar, een beeld van de doop, daar toch de gehele bezoedelde aarde, bij het verdronken worden van de zondaars, door tussenkomst van het waterbad, moest gereinigd worden om er uit te zien als van te voren.”¹⁴

De geleerde nu PIN tekent hier van zichzelf ook bij aan, dat door de zondvloed en de besnijdenis de doop beduid werd.

CYRILLES: „Wij zeggen dat dit alles de bij ons bestaande heilige verordeningen beduid heeft. Want ook wij, vóór wij tot het geloof aan Christus kwamen, hebben, in slavernij gehouden door de begeerlijkheden der boze geesten, een andere (ongeziene) Farao gediend, dat is, de satan, de aanstichter van al het kwaad. Maar de Middelaar Gods en der mensen, Christus Jezus, die Zichzelven tot een losprijs voor allen gegeven heeft, heeft ook ons vrijgemaakt. Hij heeft ook ons als door een zee heen geleid, door de verheffing van de golven van dit leven heen, dat heeft Hij volkomen daargesteld door de Heiligen doop. Hij zelf was de wolk daarboven en onzichtbaar, die aan degenen die Hem liefhebben levend water verschaft; dat levend water is de Geest,”¹⁵

CYRILLES HIEROSOL. „Het begin der wereld is water; het begin van de Evangeliën de Jordaan (de doop van Johannes). De vrijheid van de dienst van Farao viel Israël te beurt door de zee, en de vrijheid van de dienst der zonden en der wereld wordt door het waterbad in het Woord van God ons toegebracht. Overal waar een verbond met sommigen gemaakt wordt is water, het verbond met Noach werd plechtig gesloten na de zondvloed.”¹⁶

Uit de 5^e eeuw hebben wij het getuigenis van AUGUSTINUS: „Beide (de

¹⁰ In Apolog. David. c. 8.

¹¹ De Initiat. c. 3.

¹² De Sacram. 1, I,

¹³ Orat. de Rapt.

¹⁴ De Schismata Donat. p. 6 et 80. Ed, Du Pin, Paris 1702.

¹⁵ Catenae in S. Pauli app. ed Cor. ed. Cremer. Oxon, 1841.

¹⁶ Cateches, III. de Baptismo.

zondvloed en de doortocht door de Rode zee) zijn een teken van de heilige doop, door hetwelk de gelovigen moeten doorgaan om in liet nieuwe leven te komen, terwijl hun zonden als zovele vijanden verdronken worden en sterven.”¹⁷

Het moge u aangenaam zijn dat ik hier van CHRYSOSTOMES datgene aanhaal, wat de grote VALCKENAER in zijn Scholis in N. T. op 1 Kor. 10, als zo voortreffelijk de mening des Apostels weergevende, aanbeveelt: „Merk op de gelijkvormigheid van het beeld met de waarheid, en op de voorrang, dien de waarheid heeft boven het voorbeeld. Waarin ligt dan die gelijkvormigheid van het voorbeeld met de waarheid? Daarin, dat aldaar allen, en ook hier weer allen (samen genomen worden); aldaar gaan zij door het water; ook hier door het water heen; genen zijn van dienstbaarheid vrijgemaakt geworden, maar ook wij evenzo, alhoewel niet van gelijke dienstbaarheid; want genen kwamen vrij van de dienstbaarheid der Egyptenaren, wij van die der duivelen, genen van die der vreemde dwingelanden, wij van de dienstbaarheid der zonde.”¹⁸

„De Apostel wil ons door deze dingen te verstaan geven dat, gelijk het genen niet gebaat heeft van zodanige gaven genot te hebben gehad, dat het zo ook aan dezen niets bijzet, dat zij zo gelukkig geweest zijn de doop te ontvangen en werkelijk deel te hebben aan de geestelijke geheimenissen (het avondmaal), indien zij niet willens waren om een der genade waardig levensgedrag aan de dag te leggen; daarom brengt de Apostel zowel dat bij, wat de doop als wat de geheimenissen (het avondmaal) beduidt heeft”. 1)

Ik vat alles samen wat CHRYSOSTHOMUS op 1 Kor. 10 wil, als ik u zeg, dat hij leert: „dat doop en avondmaal voor de Christenen van geen nut waren, zo zij zich niet bekeerden, even zoals genen het niets nut is geweest, wat zij van Christus toenmaals ontvangen hadden. Want Hij, die toenmaals door de Rode zee geleid heeft, is dezelfde die thans de doop geeft; Hij, die genen het manna en water uit de rotsteen gegeven heeft, is geen andere als die thans bij het heilig avondmaal Zijn lichaam en bloed geeft. Want de natuurlijke rotssteen had genen toch het water niet gegeven, maar/een andere geestelijke rotssteen, dat is Christus, die bij hen was, en die overal en alleen al die wonderen deed.”¹⁹

HIERONYMUS zegt op 1 Kor. 10: 1: „Dat niemand daarop alleen vertrouwen dat hij gedoopt is, of wane dat God hem, indien hij zondigt, verschonen zal omdat hij de geestelijke spijst en drank geniet.” Verder: „Zij zijn allen in Mozes gedoopt; in Mozes, die het voorbeeld van Christus in zich droeg; overigens geschieden al deze dingen onder voorbeelden en schaduwtrekken”.²⁰

SEDUMUS: „Onder het geleide van Mozes zijn zij gereinigd geworden door zulke zichtbare tekenen.” — „Er wordt gezegd, dat zij gedoopt zijn omdat zij de vorm ontvingen van ons sacrament. Mozes beduidt hier Christus, de wolk de Heiligen Geest, de zee het doopwater.”

THEODORETUS: „De zee droeg het voorbeeld van de doopvont; van de Geest de wolk; van Christus de Zaligmaker, Mozes; van het kruis, deszelfs staf; en zo droeg Farao het beeld van de duivel; de Egyptenaren van de boze geesten; en het manna van het Goddelijk brood; het water uit de rotssteen van het zaligmakende bloed.”²¹

Nog al duidelijk is het wat GENNADIUS zegt: „Dat genen onder de wolk waren, was een bekendmaking der genade van de Geest, en wat voor genen de

¹⁷ De eatechisandis rudibus

¹⁸ Selecte c Schol. Valck, Tom 2

¹⁹ Tom. III. p. 228. ed. Montf.

²⁰ Tom. VIII. Col. Agr. 1616

²¹ In Exod. quast. 20.

doortocht door de Rode zee bewerkstelligde, te weten de volkomen verlossing van de vijanden en een voor de toekomst gewaarborgde vrijheid, dat is ons tegen onze vijanden de doop geworden.”

In de 6e eeuw hebben wij ISIDORUS. Deze maakt in zijn verklaring van Genesis 6 en 7 telkens toespeling op de doop. „Het geheel,” - zegt hij, bij de beschrijving van de ark, - „wordt tot één teruggeleid, want er is één God uit wie alle dingen zijn, en één geloof, één doop.” Verder op de woorden van Gen. 7: 10: „Nadien wij in de hoop op de toekomstige rust, welke door de zevenden dag aangeduid wordt, gedoopt worden, zo is alle vlees, dat buiten de kerk was, in de zondvloed omgekomen; want buiten de kerk (de gemeenschap) strekt het water des doops, ja even datzelfde, niet tot behoudenis, maar tot verderf.” En op Exodus 13 schrijft hij: „De Rode zee beduidt de doop die door het bloed van Christus geheiligd is.” En: „Wie is hier de Aanvoerder op de weg, zo niet Hij, die ook voor ons de Aanvoerder en de Weg is, Jezus Christus, de Zoon van God? Hij zelf namelijk is de vuurkolom, omdat Hij waarachtig God is; Hij zelf is evenzo de wolkkolom, omdat Hij waarachtig mens is. En waartoe is deze kolom ons voorgegaan? Is het niet om ons de weg aan te wijzen dat wij ontkomen aan Farao, de koning van Egypte, ik meen, aan de duivel, die de vorst dezer wereld is? Is het niet bovendien om ons de weg door de Rode zee te openen, dat is de genade eens doops, die rood is door Zijn bloed?”

THEODORUS, zo ik wel heb in de 7^e eeuw, zegt op 1 Kor. 10: „(Paulus) noemt zowel spijs als drank een geestelijke, omdat de Geest beiden naar Zijn oneindige kracht door Mozes heeft laten toedienen.”²²

In de 8^e eeuw hebben wij BEDA: „De vorm van de doop,” zegt hij, „is gelijk gemaakt aan dien van de ark en van de wateren van de zondvloed.”

ALCUINUS. Deze heeft zeer veel wat betrekking heeft tot de getallen der dagen, die wij in Genesis 6 en 7 aangetekend vinden, op de doop uitgelegd, wat hier minder afdoet.

Wij nemen daarom bij voorkeur JOHANNES DAMASCENUS, ter hand: „In den beginne zweefde de Geest Gods over de wateren; zo getuigt dan de Schrift, dat aan het water reeds vanouds de kracht om te zuiveren is bijgelegd. Ten tijde van Noach heeft God de zonde der wereld door water uitgedelgd.”

„De eerste doop was de zondvloed, deze vond plaats om de zonde uit te wassen. De tweede doop was die, welke door de zee en door de wolk geschiedde, want de wolk is een waarteken van de Geest, gelijk de zee van het water. De derde doop was die, welke bij de wet was voorgeschreven, want al wie onrein was, wies zich met water en wies ook zijn klederen en keerde zo in het leger terug. De vierde doop is die van Johannes geweest, nadien hij hen, die zich dopen lieten, tot de bekering bracht, dat zij in Christus zouden geloven.”

Hij heeft hier nog iets, dat ik er graag bijvoeg: „Christus heeft Zich laten dopen, niet omdat Hij de reiniging van node had, maar om mijn reinigmaking op Zich te nemen, maar om de kop der draken in de wateren te vertreden, om de zonde te overstelpen en de gehele oude Adam in het water te begraven.”²³

Op 1 Kor. 10:1 zegt hij: „De Apostel wil het beeld naast de waarheid plaatsen; terwijl hij van het beeld spreekt, houdt hij er de zaak zelf en de woorden (der vervulde) waarheid bij, en zo is dan dit waterbad (de zee en de wolk) de heilige doop; wat er onmiddellijk op volgt (het water uit de rotssteen en het manna) is het heilige avondmaal.”

In de 9^e eeuw hebben wij PROTIUS. Op 1 Kor. 10 zegt hij: „Het was de kracht

²² Catenae in S. Pauli epp. ad Cor. ed. Cramer

²³ De fide Orthodoxa 1 IV, c. 9.

van de geestelijke rotssteen, die het water der zee tot een rotsmuur maakte, die de hemel boven hen als een akker bouwde tot voeding en spijzing, en de rotssteen in waterbronnen veranderde. En wie was dan die geestelijke Rotssteen? Immers Christus, die ook nu nog aan ons hetzelfde, ja nog meer doet.”

Laat ons nu overgaan tot de 12^e eeuw. Hier hebben wij RUPERTUS. Zo schrijft hij op Exodus:

„Wie is hier de overste leidsman op de weg, zo niet Hij, die ook voor ons de Leidsman en de weg zelf is, Jezus Christus, de Zoon van God? Hij zelf toch is de vuurkolom, omdat Hij waarachtig God is; Hij zelf is evenzo de wolkkolom, omdat Hij waarachtig mens is. En waartoe is deze kolom ons voorgegaan? Is het niet om ons de weg aan te wijzen, dat wij ontkomen aan Farao, de koning van Egypte, ik meen aan de duivel, die de overste dezer wereld is? Is het niet bovendien om ons door de Rode Zee de weg te banen, dat is, de genade eens doops, welke rood is door Zijn bloed?”

De fikse pennentrekken van ANSELMUS LAUDUNENSIS, uit het begin dier eeuw, in zijn Glossa interlinearis, tekenen hetzelfde aan, wat ik u nu reeds van velen heb medegedeeld.

Nemen wij nu nog een uit de 13de eeuw. THOMAS AQUINAS.

Op 1 Cor, 10 schrijft hij hetzelfde wat wij van Sedulius en Damascenus vernamen: „Zij zijn gedoopt in de wolk en in de zee, dat is, door deze zichtbare tekenen zijn zij gereinigd geworden van hun onwetendheid, of van hun ondeugden, door het geloof, toen namelijk de Egyptenaren in het water ondergegaan waren. Zij zijn gedoopt, dat is, zij hebben het teken des doops ontvangen. Want de doop bestaat uit water en geest, (Joh. 3.) De wolk nu is een waarteken van de Geest, de zee van het water.”

Neef. Oom, het treft mij alles zeer, wat u mij zo onvermoeid mededeelt. Wij komen van lieverlede aan de tijden van de Reformatie. Uit alles wat ik verneem, zie ik, dat allen het in de hoofdzaak daarin eens zijn, dat door de zondvloed, met hetgeen daarbij voorviel, en door de doortocht door de Rode zee, met hetgeen daarbij aan Farao en aan de kinderen Israëls gebeurde, de doop beduid wordt. Terwijl ik nu onwillekeurig aan de grote LUTHER denk, herinner ik mij het koddig versje:

„*Si Lyra non lyrasset
Lutherus non saltasset,*”

Hetgeen een contubernaal eens dus vertaalde:

„Nooit had Luthers 's Pausen vloer
Zoo doorgetrapt en stuk gesprongen,
Had hem niet Lyra's forse lier
Ten dans verwekt en voorgezongen.”

DE LYRA leefde immers in de 18de eeuw? Vindt men dan bij hem dezelfde verklaring?

Oom. Zeker, neef! Op 1 Kor. 10 tekent hij bij de woorden: „zij zijn gedoopt,” aan: „Zij zijn evenwel onder een figuur gedoopt, want die doortocht door de zee en die bedekking niet de wolk zijn figuren geweest van het sacrament des doops.” Bij 1 Petrus 3 schrijft hij ook aan de geschiedenis van de zondvloed een geestelijke bedoeling toe.

Neef. Ik dank u zeer, oom! Mogen wij morgen tot de kerkhervormers en tot op onze tijd overgaan?

Oom. Ik ben ook daarin graag tot uw dienst, neef. Ik wilde alleen nog maar zeggen,

dat ik niet zie dat Luther zo bijzonder veel aan DE LYRA te danken heeft. Het ging met LUTHER van licht tot licht, al door de duisternis heen worstelende. Een groot geleerde, en wel een van God geleerde, werd hij eigenlijk in een seconde.

Neef. Oom toch!

Oom. Ja, neef, toen hij vanwege zijn zonden in bange doodsstrijd lag en Gods toorn in zich gevoelde, met de vloek der wet en de angsten der hel, en STAUPITZ, hem in die toestand vindende, de woorden liet vernemen: „Ik geloof de vergeving van zonden.”
Slaap wel, neef.

DERDE GESPREK.

Neef. Goedemorgen, oom. Zal ik u niet te veel moeite aandoen, als ik om verdere mededelingen bij u kom?

Oom. Toch niet, neef, u zult wel verlangen dat wij LUTHER en CALVIJN eens op ons stuk nazien. Maar eilieve, geef mij eerst eens dien ERASMUS daar aan. Ziet ge, hij dacht er ook niet anders over; daar hebt u zijn eigene woorden op 1 Kor. 10.

„En al deze mijn reden strekt daartoe, dat wij ons niet zouden laten dunken dat het genoeg is, om de zaligheid te verwerven, dat wij door het doopsel aangenomen zijn in de gemeente Christi, en dat wij door Zijn weldadigheid van het geweld der zonden verlost zijnde, in vrijheid weer gesteld zijn, tenzij dat wij van nu voortaan ook vrij zijn van de besmettingen der schandelijke begeerten. Het doopsel is allen mensen gemeen, maar de beloning zal niet allen mensen gemeen zijn. Daarom wil ik niet, mijn Broeders, dat het u onbekend zij, hetgeen ons de Schriftuur verklaart, dat onze voorouders, als ze onder het beleid van Mozes, Farao's tirannie ontvluchtten, allen gelijk van de wolk bedekt zijn geweest; dat ze alle tezamen door de zeebaren, aan tweeën gedeeld, droogvoets gegaan zijn, en dat meest alle gaven die ons door Christus verleend zijn, aan hen enigszins te voren bewezen zijn geweest. Zij zijn op hun wijze gedoopt geworden, ons doopsel daarmede betekenende.”

En op 1 Petrus 3. „Wat nu hun de arke Noachs geweest is, datzelfde is ons het doopsel; wat hun de zondvloed²⁴ geweest is, dat is nu de goddelozen de eeuwige verdoemenis, dengenen verkondigd die het Evangelie niet willen gehoorzamen.”

Neef. Dat is waarlijk al heel duidelijk wat ERASMUS zegt. Dat was toch een knappe man! Ik herinner mij dat ik voor jaren een mooi traktaat van hem las over de liefelijke kerkvrede, en daarbij dikwijls zuchtte en dacht, *ach hadden wij die!*

Oom. Maar neef, als nu ERASMUS, die toen ook wel zo zal gezocht hebben, eens zijn wens gekregen had, wat dan?

Neef. Ja, dan waren wij weer teruggekeerd in de schoot van Rome, of wij waren Rooms gebleven.

Oom. Ziet u, intussen spreekt het voor uw gezond gevoel, dat u om de vrede der kerk zucht. Maar immers is die gemakkelijk daar te stellen.

Neef. Op welke wijze, oom?

Oom. Immers op die wijze, dat gijlieden aan die mensen toegeeft, die achttien eeuwen voor zich hebben, en ophoudt met het vernielen van hetgeen achttien eeuwen voor waar gehouden en als op de Schrift gegrond omhelsd hebben; en hetgeen ook geheiligd is in het bloed en in de dood onzer voorvaderen.

Neef. Daar zegt u zo iets, oom! Oom, ik zie dat u daar die mooie Walcherse uitgave van LUTHER hebt staan; welk deel zal ik u aanreiken?

²⁴ Zendtvloed schreef de vertaler ven Erasmus' Paraphrasis of verklaring op het N. T.; het oude Hoogduits is Sint-vluot, ook Sint-vluz, buitengewoon grote, of alles overherende vloed: diluvium universale; zo: Sint gewaeghe, grosses Wasser.

Oom. Het negende, neef. Zie, hier zegt LUTHER op 1 Petrus 3.

„Petrus wil ons met deze woorden in de Schrift inleiden, opdat wij daarin studeren; daarom geeft hij ons daaruit een gelijkenis van de ark van Noach, en hij zegt wat dit beeld betekent. Het is immers zeer aantrekkelijk, dat men met zulke beelden in gelijkenissen leert zoals ook de heilige Paulus doet, onder anderen, in hetgeen hij van de twee zonen van Abraham en zijn twee vrouwen zegt, Gal. 4: 22. En Christus Zelf, Joh. 3: 14, van de slang die Mozes heeft opgericht in de woestijn. Dergelijke gelijkenissen kan men het best begrijpen en zij zijn ook zeer boeiend; daarom voert ook de heilige Petrus dit hier aan, opdat men door een lichamenlijk beeld een kort en klaar begrip van het geloof krijgje. Wat hij ons nu te kennen: wil geven is dit: zoals het daar toeging, toen Noach de ark maakte, zo gaat het ook nu nog toe. Zoals daar Noach, hij zelf met zijn zeven in de ark die midden in het water dreef, behouden geworden is, zo moet gijlieden ook in de doop behouden worden. Daar heeft het water alles wat leefde, mensen en beesten, verdrongen; zo verdrinkt ook de doop alles wat vleeselijk en van de oude natuur is en maakt geestelijke mensen. Wij nu drijven met de ark, die beduidt Christus de Heere of de Christelijke kerk of het Evangelie, hetwelk Christus predikt, of het lichaam van Christus, in hetwelk wij als opgesloten zijn door het geloof, en behouden worden, evenals Noach in de ark. Zo ziet u dan, hoe dit beeld als in een kort begrip in zich vervat, wat het geloof en wat het kruis is, wat het leven is en wat de dood. Overal nu waar zich zulke mensen bevinden, die zich aan Christus vasthouden, daar is waarlijk de Christelijke Kerk en daar wordt alles verdrongen wat van de oude Adam en dus zondig is.”

Geef mij nu eens het derde deel aan, neef, Zie blz. 217, hier zegt LUTHER:

„Laat ons nu ook zien wat er achter deze geschiedenis verborgen ligt. De heilige Petrus (1ste Brief, Hoofdstuk 3: 21.) heeft haar zo verklaard, dat door dezelve de doop beduid is geworden; want deze is een geestelijke zondvloed, zoals gene een uitwendige was. En zoals Noach in de ark, hij met zijn zeven, behouden werd, zo werden wij zalig in de doop. En waarlijk, door de doop worden veel meer mensen verdrongen dan door dien zondvloed, want de doop is over de gehele wereld uitgebreid en houdt nog dagelijks aan. Gelijk nu toenmaals alle mensen verdrongen zijn, behalve die acht, die in het water behouden zijn, zo wordt ook in de doop verdrongen alles wat vleeselijk is. Want op zodanige wijze worden wij gedoopt, dat wij der wereld en wat vlees en bloed is, sterven, gelijk Paulus zegt: (Rom. 6: 3, 4.) „Die in Christus gedoopt zijn, die zijn in Zijn doop gedoopt, enz.” Hetwelk toch hetzelfde te kennen geeft als of ik zei, als men een kind in het doopwater doet: „ik verdrink en dood aan u alles wat vlees en bloed is,” zodat het kind, als men het uit het water weder opneemt, zonder zonde en onheil is. Zo moet dan in de doop alles wat werelds en vleeselijk is ten ondergaan, opdat de geest alleen leve. Zo is de doop een blijvende zondvloed, die niet ophoudt tot 's werelds einde.”

Ik verzoek u wel in aanmerking te nemen, dat LUTHER dit in de laatste tien jaren van zijn leven zo geleerd heeft. Nog zegt hij hier in het tiende deel op blz. 2596: „Op dezen doop is vóór eeuwen reeds heengewezen in de zondvloed van Noach.”

Laat ons eens horen wat zijn vriend MELANCHTON op 1 Kor. 10 zegt. Zie hier diens woorden:

„De Apostel geeft het ons te verstaan dat allen gedoopt zijn, dat wil zeggen, dat hun aanneming zo is geschied, dat zij er uitwendige getuigenissen van gehad hebben, naardien de wolk het volk bedekte en de wateren op een hoop stonden in de zee. Deze wonderen waren voor hen zichtbare heilige waartekenen (sacramenten), betuigende dat dit volk in genade aangenomen werd. En Paulus zegt dat het een en ander de doop beduidt.”

Graag voeg ik hier nog MELANCIOTON'S woorden op 1 Kor. 10: 2 bij: „De Apostel bevestigt het hier, dat de Zoon van God bij dat volk geweest is en aan hetzelfde niet slechts het water gegeven heeft, dat voor de lichamen uit de rotssteen vloeide, maar ook het geestelijke voor het gemoed, dat is, de Heilige Geest; want hij zegt het uitdrukkelijk, dat de rotssteen die met hen ging, Christus geweest is. Wij hebben dit getuigenis in gedachtenis te houden, opdat wij weten dat de Zoon van God altijd bij zijn Gemeente tegenwoordig geweest is, tegenwoordig is en tegenwoordig wezen zal.”

Ik voeg hier nog van LUTHER uit zijn derde deel, blz. 1357, het volgende bij: „Paulus voert dit als een voorbeeld aan, als of hij zeggen wilde: Onze Vaders zijn in de zee gedoopt, (even als wij gedoopt zijn). En uit deel I. blz. 157: „Wat is ons ganse leven anders dan een doortocht door de Rode zee.”

Neef. Ik ben nu verlangend, oom, iets van CALVIJN te horen.

Oom. CALVIJN, die grote man, dien de Paus een boos mens noemt, en die daarom een groot man blijven zal, zegt op 1 Petrus 8: 20, 21: „De Apostel gaat de twijfelmoedigheid tegen, welke de gelovigen van die tijd wel heeft kunnen benauwen. Zij zagen het voor ogen, dat bijna de gehele wereld door de ongelovigen bezet was, dat die van alles het bestuur in handen hadden en dat bij de zodanigen het leven stond. De bestrijding deswege was wel berekend om al het vertrouwen dengenen te ontnemen, die als onder de dood besloten lagen. De zodanigen dan leert Petrus, dat de toestand der vaderen geen andere geweest is; en dat evenwel, toen de menigte der goddelozen de gehele wereld bedekte, hun leven in Gods kracht is behouden gebleven. Op deze wijze troost hij de vromen, opdat zij niet vanwege hun klein getal de moed laten varen. Daartoe kipt hij nu uit de gehele oudheid een boven alles uitstekend voorbeeld uit, dat namelijk van de zondvloed, toen de gehele wereld verdronken werd, want juist toen het gehele menselijk geslacht onderging, ontkwam alleen het huisgezin van Noach het verderf.”

Hij geeft ook te verstaan op wat wijze dit geschied is, zeggende, dat het een beeld van de doop is geweest.

„Zo is dan de ondubbelzinnige mening deze, dat Noach behouden door het water, een zeker beeld van de doop gehad heeft. En de Apostel voert dit aan, opdat de overeenkomst tussen hem en ons zo veel te beter blijke. Wij hebben reeds gezegd dat dit vers daarop ziet, dat wij ons niet door slechte voorbeelden van de vreze Gods en van de rechten weg der zaligheid laten afbrengen, noch ons met de wereld vermengen. Dit blijkt in de doop klaar genoeg, waar wij met Christus mede begraven worden, opdat wij, gestorven aan de wereld en aan het vlees, Gode leven. Met dien verstande zegt hij, dat onze doop een tegenbeeld van de doop van Noach is.

„Do Apostel wil (met het woord tegen beeld) te kennen geven, dat hier een wederkerige overeenkomst bestaat, een correspondentie (zoals men pleegt te zeggen). Zoals dan Noach het leven verkregen heeft door de dood, toen hij in de ark niet anders dan als in een graf besloten was, en, terwijl de gehele wereld omkwam, met zijn klein gezin behouden is geworden. Zo is tegenwoordig nog de doding, welke in de doop afgebeeld wordt, voor ons de ingang in het leven, en er is geen zaligheid te verwachten, tenzij er een scheiding gemaakt is tussen ons en de wereld.”

Op 1 Kor. 10: 1 zegt CALVIJN: „Het oogmerk van de Apostel is dit om aan te tonen dat de Israëlieten niet minder dan wij Gods volk geweest zijn; opdat wij het weten, dat wij niet ongestraft de hand Gods, welke hen zo streng bezocht heeft, ontgaan zullen. Want dit is het wat hij in korte woorden zeggen wil: *heeft God hen niet gespaard, zo zal Hij ook ons niet sparen*, want het geval staat hier gelijk. Deze gelijkheid bewijst hij daarmede, dat zij voorzien waren met dezelfde eretekenen der Goddelijke genade.

Immers zijn de sacramenten de merktekenen waaraan de gemeente Gods onderkend wordt.

De Apostel handelt eerst van de doop, en leert dat èn de wolk, welke de Israëlieten in de woestijn tegen de hitte der zon beschermdde en hun de weg aanwees, én de doortocht door de zee voor hen hetzelfde als de doop geweest is; terwijl hij verder zegt dat zij in het manna en in het water dat uit de rotssteen vloeide, het sacrament gehad hebben, dat aan het heilige avondmaal gelijk staat.

“Dezelfde weldaden, welke wij heden genieten, zijn hun te beurt gevallen. Gods kerk was onder hen, even als tegenwoordig onder ons; zij hadden dezelfde sacramenten, welke hun tot getuigenissen strekken konden van de genade Gods, maar toen zij van zijn goedgunstigheden misbruik maakten, zijn zij het oordeel Gods niet ontgaan. Zo heeft dan Paulus met recht iets hogers in deze wonderheden gezien, dan een uitwendig en vleeselijk belang; want alhoewel God aan Zijn volk wilde laten toekomen, wat voor het tegenwoordige leven diende, zo was dit toch de hoofdzaak, dat Hij Zichzelf onder hen bewees en daarstelde als God; waarin de eeuwige zaligheid opgesloten ligt. Al wie dit goed overweegt, zal in de woorden van Paulus niet iets vinden, dat niet op de zaak zou passen, neen, maar veel meer, zowel in het geestelijke wezen als in de zichtbare figuur, de volmaaktste overeenkomst bemerken tussen de doop van die Joden en de onzen.”

Hierbij een paar woorden van PETRUS MARTYR, gest. 1162 te Zurich. neef. „De Apostel noemt de Joden der oudheid onze vaders; niet dat zij dit naar de bloede waren, maar omdat wij van hetzelfde geloof zijn. En naardien wij van Christus twee sacramenten hebben ontvangen, zo toont hij, dat die twee (te weten doop en avondmaal) oudtijds bij de Hebreëen in wezen bestaan hebben. Deze plaats dient om het gevoelen der Scholastieken te wederleggen, dat de sacramenten van de oude bedeling de genade zouden afgeschaduwde hebben, onze sacramenten daarentegen ons de genade zouden toebrengen. Want de Apostel Paulus betuigt te dezer plaats, dat het wezen van het sacrament aan het oude volk niet minder dan aan ons medegedeeld is geworden.”

Verder van de Bernse Hoogleraar BENEDICTUS ARETINUS, gest. 1574: “De zondvloed is eens figuur van de doop, in zover dezelve Noach met de zijnen behouden heeft.” En: ‘De Israëlieten zijn volgens de Apostel gedoopt onder de wolk en in de zee’, want de wolk heeft allen gelijkelijk overschaduwde en de zee allen besprengde. De ingang in de zee was toch als een indompeling, de uitgang als een opkomen uit het water. Hetgeen voortreffelijk op onze doop past. Van weerszijden wordt de doding en de levendmaking afgeschaduwde.”

Nu nog iets van THEODORUS BEZA: „Deze bevrijding van de zondvloed en de doop (in de wolk en in de zee) stellen de heiligmaking der gemeente voor en haar opkomst uit de diepe wateren der zonde en des doods.”

Wij besluiten deze opgave van de gevoelens der kerkhervormers met de woorden van FLACCIUS, geb. 1520, op 1 Kor. 10: 3.

„Hetzelfde water heeft aan sommigen een vrij en veilig ontkomen aan de vijanden, midden door de diepte heen, verschaft; anderen daarentegen heeft het overstelpt en verdronken. Zo was het bij Noach, zo bij Farao, zodat in beide voorvallen het beeld volkomen beantwoordt aan het tegenbeeld.”

Ik behoef u niet te zeggen dat de geleerde kanttekenaars van onze Statenbijbel hetzelfde voetspoor drukken. Zo zeggen zij op het woord „tegenbeeld.” (1 Petrus 3: 21.) „De doop wordt alzo genaamd, omdat hij een sacrament is van onze behoudenis uit het gemeen verderf der wereldse mensen, gelijk de ark was een middel van de lichamelijke behoudenis van Noach en de zijnen uit het verderf der eerste wereld.”

En op het woord “wolk”: (1 Kor. 10: 2.) »Namelijk die zich zette tussen het leger der Egyptenaren en der Israëlieten, en die de Israëlieten bedauwde en beschermde wanneer zij door de Rode zee trokken. Hetwelk Paulus hier betuigt een tegenbeeld geweest te zijn van onze doop, gelijk Petrus spreekt van de verlossing van Noach in de ark, uit het midden van de zondvloed.” (1 Petrus 3: 21.)

En op het woord „dezelve”: (vers 3.) „Namelijk in de tekenen, of, die een zelve zaak betekenden, en dat niet alleen met elkaar, maar ook met ons, hetwelk daaruit blijkt dat Paulus de naam van doop gebruikt.”

De kanttekenaars verstonden dus ook dat die doop in de wolk en in de zee onze doop beduid heeft, gelijk zij van het „manna” zeggen, dat het de Israëlieten niet alleen diende tot een lichamelijk voedsel, maar ook om te zijn tot een extraordinaar teken van Christi vlees en derhalve een geestelijke beduiding op Christus had. Maar u kunt dit immers zelf daar verder nazien.

Neef. Oom, wat zegt HUIG DE GROOT ervan?

Oom. Hij zegt dat de Apostel, 1 Kor. 10, aantoon, „dat hetgeen hij daar leert, afgeschaduwde is door hetgeen het oude Hebreeuwse volk is overkomen, en dat de wijste Joden daarin overeenstemden dat dit een beeld van de dagen van de Messias is geweest.” Dat „de Korintiërs de boeken van het Oude Testament wel lazen, maar niet alles onthielden, ook niet de meer verborgen zin van alles begrepen,”

Dus ligt er ook volgens HUIG DE GROOT een verborgen zin in de geschiedenis van de doortocht door de Rode zee. En welke zin dan? Hoor hem verder:

„Zij zijn gedoopt, dat is, zoveel als gedoopt. De Apostel bedient zich van dit woord, om des te beter de afschaduwing van hetgeen wij hebben aan te wijzen. Want het wezen des doops bestaat in deze beide stukken: in de bevrijding van de Goddelijke toorn en in de bevrijding van de wereld. Vervolgens in hetgeen gezien wordt, en iets hetgeen daaraan gelijk staat. De wolk hing hun boven het hoofd; zo ook het water dengenen, die gedoopt werden. De zee omgaf hun flanken; zo ook het water degenen, die gedoopt worden. In Mozes gedoopt worden is aan Mozes geloven, en in dat vertrouwen onder de wolk de weg ingaan en vervolgens door de zee heen, terwijl Mozes zelf voorgaat op zodanige wijze als Christus ons is voorgegaan.”

Zo zegt dan ook GROTIUS van het manna: „Het manna van de hemel gegeven beduidt Christus, ons van de hemel gegeven tot zielenvoedsel.”

Op 1 Petrus 3: 21 zegt hij verder: „Het woord tegenbeeld wordt zowel at de figuur gegeven, (b. v. Hebr. 9: 14.) als aan de zaak die door de figuur beduid wordt. En wanneer de Apostelen de doop noemen, zo verbinden zij doorgaans daarmede de leer des doops. (Zie Hebr. 6: 2, Rom. 6: 3, 4, Ef. 5: 5, Gal. 3: 27, Col. 2: 12.)” Eindelijk: „(Zelfs) PHILO (de Jood) zegt in zijn leven van Mozes, dat het heil, hetwelk Noach verkregen heeft, een zeker beeld is geweest van de wedergeboorte.”

Hoor nu nog een inderdaad groot geleerde uit de 17^e eeuw. Ik meen THOMAS GATAKERUS

„De Apostel wijst (1 Kor. 10) hun sacramenten aan ons, en wederom de onze aan hen toe. Wij hebben de doop, dien, zegt hij, hebben ook zij gehad. Want dat wij nu daar laten dat de besnijdenis bij hen dezelfde plaats bekleedt, welke bij ons de doop heeft, zij zijn gedoopt in de wolk en in de zee. Zo hebben wij het heilige nachtmal, bij hetwelk wij met geestelijk brood en met geestelijken drank gevoed en gedrenkt worden; ook zij hadden, zegt hij, in hetgeen zij aten een geestelijke spijs, in hetgeen zij dronken een geestelijke drank, te weten, het manna, hun van de hemel toegezonden, en het water dat voortvloeide uit de rotssteen. Deze woorden van de

Apostel roepen het ons duidelijk genoeg toe, dat bij dat volk hetzelfde gebruik, dat wij van onze doop hebben, heeft plaats gehad. De kracht van zijn redenering zouden wij niet weinig verminderen, zo wij niet aan beide (hunnen en onze doop) dezelfde kracht en werking toeschreven; de doortocht door de Rode zee noemt hij een doop, zegt ORIGENES in Exod. Orat. 5.”

“Ook was het bij die ouden in gebruik, om aan de sacramenten toe te schrijven en van hen te zeggen, wat inderdaad aan geen uitwendig teken of plechtigheid toekomt, maar tegelijk aan een geestelijke of hemelse zaak welke door zodanig teken betekend wordt; gelijk ook de Apostelen zelf van de doop zeer dikwijls datgene zeggen, wat niet van de uitwendige plechtigheid, of van een lichamelijke wassing, maar van een inwendige handeling (daad, voorgang) of van de geestelijke wedergeboorte te verstaan is; van die aard is wat Paulus zegt: Rom. 6: 3, 4, Gal. 3: 27, 28, Col. 2: 11, 12, Tit. 3: 5 en hetgeen Petrus zegt 1 Petrus 3: 21. Bijgevolg, wanneer zij zeggen, dat dit of dat een figuur is geweest van de Christelijke doop, zo kan dat zo verstaan worden, dat (om zo te spreken) de inwendige doop, of de werking van de Heiligen Geest, welke door de plechtigheid van het besprongen afa, beeld wordt, daardoor wordt gezegd beduid en voorgesteld te worden.”

“Het waren van weerszijden typen van een en dezelfde waarheid; maar onderling onder zich antitypen (tegenbeelden); op welke wijze Petrus van de wateren van Noachs zondvloed spreekt, (1 Petrus 8: 21.) aan het teken toekennende wat aan de betekende zaak eigen is. Van hoedanige doop is dat water, door hetwelk zij, die in de ark gegaan zijn, behouden werden, een beeld geweest? Is het een beeld geweest van een uitwendige doop? Geenszins. Het zijn beelden geweest van dezelfde rangschikking; de uitwendige doop en de wateren van de zondvloed van de inwendige doop, die door de werking van de Heilige Geest gewrocht wordt, beide zijn beelden en afschaduwingen.”

„God heeft met de wolk oenen overvloedige regen tot verkwikking Zijns volks laten nederdalen. Hierop schijnt te doelen wat wij lezen: Psalm 68: 7, 8, 9.”²⁵

COCCEJUS, (1665) zegt op 1 Kor. 10: 2: „En dat de Korintiërs gedoopt waren, daarin hadden zij bij de Israëlieten niets voor. Want aan hen was hetzelfde door de wolk en de zee betekend, wat ook ons door de doop betekend wordt, namelijk dat onze dood ons zaligheid en een aflegging van de zonde is. Vergelijkt hierbij 1 Petrus 3: 21. Hij leert dat de Israëlieten van Mozes af en tot liet beeld van Christus zijn heengeleid geworden.”

En op 1 Petrus 3: 21: „Wanneer deze gebeurtenis vergeleken wordt met de belofte, zo is de overeenkomst van het geheimenis van onze verlossing, met de behoudenis van Noach door het water, gemakkelijk te zien,”

Hetzij u nu verder de Utrechtse VOETIUS of de Groninger SAMUEL MARESIUS (Collegium Theologicum blz. 525.) opslaan wilt, of wie dan ook uit dien tijd; of uit de 18de eeuw HERMAN WITSIUS of elke anderen, u zult bij allen vinden dat zij de doop in de wolk en in de zee en de voeding met het manna en het water uit de rotssteen gelijkvormig maken met onze doop en met het avondmaal, en dat zij 1 Petrus 3 vs. 21 uit één mond op dezelfde wijze uitleggen, dat daardoor namelijk onze doop beduid is.

Hier hebt u een Volksboek: (de zesde druk) „'t Lof onzes Heeren,” van RUDOLPHUS PETRI die in 1625 te Amsterdam stond. „Noach ging zelf in de ark en werd behouden alles wat met hem in de ark was. De Heere Christus verlost Zijn kerk,

²⁵ Thom. Gataker, Advers. Miscell. London 1656

is de Behouder en Zaligmaker daarvan en is zelf daarin gegaan, ontvangende de sacramenten der besnijdenis en des doops, gebruikende het Pascha en des avondmaals, Zichzelven onderwerpende al de ellende en zwaarigheden, die wij verdiend hadden door de zonde, tot de dood en de angsten der hel toe. Laat ons deze onze Noach bidden, dat Hij ons met een eeuwige behouding naar de ziel beware; hier het schip Zijner kerk, (hetwelk door zoveel stormen en tempeesten bestreden wordt) genadiglijk het hoofd ophoude, en die ark Zijner kerk, ons zijn gelovigen daarin, aan de gewenste haven des eeuwigen levens uitzette, daar wij dan gedurig Zijnen lof verbreiden zullen, evenals Noach, uit de ark, de Heere een offer des zoeten reuks geofferd heeft.” (blz. 17, 18.)

En blz. 64. „De Apostel Paulus verklaart 1 Kor. 10: 2, dat de wolk een voorbeeld is geweest van onze christelijke doop; mede dat de Rode zee een voorbeeld daarvan was, zodat dan door de Rode zee de genade des Heeren Christi, mede evenals door de wolk is afgebeeld.” „In de Rode zee verdronk Farao met zijn paarden, wagens en ruiteren. De Heere Christus heeft zijn en al onze vijanden overwonnen en de vergeving, (die daar is) als een dood onzer zonden verworven. Micha 7: 19: Ja, Gij zult al haar zonden in de diepte der zee werpen.”

Wilt u nog een voornaam geleerde uit die eeuw, die 1 Petrus 3: 21 uitvoerig behandelt, zo kunt u bij gelegenheid eens nazien wat HEIDEGGER in zijn *Historia Sacra Patriarharum*, Excercit. XVIII en wat J. A. DANZIUS, die 1 Kor. 10 vs. 2 en 3 afzonderlijk heeft behandeld in *Meuschen, Novum Test. ex Talmude et Ant. Hebr. Illustrat.* p. 287 sqq. 1736, daarover schrijven.

Maar bewijzen aan te voeren dat de Gereformeerden en Luthersen uit de 17^e en 18^e eeuw hiermede alle eenstemmig zijn, is zoveel als het water uit de zee te willen scheppen; men was daaromtrent zo eenstemmig, dat wij in de meer uitvoerige catechisatieboeken, b. v. in *Het kort Begrip van NAHUIJS* en in de *Kern der Christelijke leer van AEGIDIUS FRANCKEN*, waarvan in 1744 de negende druk verscheen, de volgende vragen en antwoorden vinden.

„Vr. Hoe werden de bondszegelen van het Oude Testament verdeeld?

Antw. In buitengewone en gewone bondszegelen.

Welke waren de buitengewone bondszegelen?

Antw. Daartoe brengen de Godgeleerden de behoudenis van Noach in de ark, Israëls verblijf onder de vuur- en wolkkolom; Israëls doorgang door de Rode zee; het eten van het manna in de woestijn en het drinken van het water uit de rotssteen. 1 Kor. 10: 1-4.”

Bepalen wij ons tot vijf Godgeleerden, wier boeken, alle uitgekomen in het begin der 18de eeuw, nog bij hen, die de kern der gemeenten uitmaken, meer of min in ere gehouden worden.

HERO SIBERSMA, Predikant te Amsterdam, in zijn *Verkl. van den Heidelb. Catechismus*, blz. 385, 3e, druk:

„Antw. Petrus leert ons dat zelfs de zondvloed een teken geweest is, in gelijkvormigheid van onze doop.

Vr. Hoe zou u dat te huis brengen?

Antw. Alzo, dat gelijk de wateren alle vlees doodden, en echter de ark verhieven en behielden en allen die daarin waren, dat ook alzo de dood Christi, welke het vlees doodt, echter Christus behoudt, als door lijden volmaakt zijnde, en allen, die in Hem als de ware ark gevonden worden. Want wij allen zijn in Zijn dood gedoopt geworden, en daarom geloven wij dat wij met Hem leven zullen. Rom. 6: 3, 8.

Vr. Was er ook een beduidenis in, dat de vaderen in de wolk waren en door de zee

doorgegaan zijn?

Antw. De oudvaderen hebben het altoos gelijk de zondvloed met de doop vergeleken.”
H. GROENEWEGEN, Predikant te Enkhuizen, op de 67ste vraag van de Heidelb. Catechismus:

„Petrus verklaart zichzelf, dat hij door het tegenbeeld van de zondvloed niet verstaat de uitwendige doop met water, maar de betekende zaak zelve, namelijk, de opstanding van Christus, welke het fundament is van een goed geweten tot God. 1 Petrus 3: 21 wordt de doop een tegenbeeld, dat is een beeld in plaats van de zondvloed, genaamd.

Vr. Heeft het voorbeeld van de zondvloed ook overeenkomst met de doding van de oude mens en de opstanding van de nieuwen?

Antw, Ja, 1 Petrus 3: 21, want hier had ook een doding door het water plaats, en dat wel van alle vlees, dat zijn weg verdorven had; waardoor de doding van de oude mens en de verdorvenheid van alle vlees werd afgebeeld. En dat de ark op het water dreef en Noach met de zijnen daarin behouden werd, is voor ons een beeld van de opstanding en de behoudenis van de nieuwe mens, ja van de gehele kerk.

Vr. Houdt Petrus ons deze opstanding (van de nieuwe mens in Christus door de doop) niet met nadruk voor in het voorbeeld van de zondvloed en van de doop?

Antw. Ja, 1 Petrus 3: 21.”

FRANCISCUS BURMANNUS Hoogleraar te Utrecht, in zijn werk: „De Wet en het Getuigenis,” op Gen. 9:

„De Apostel leert ons dat de wateren vair, de zondvloed en de doop dezelfde beelden zijn, die over en weer een en dezelfde zaak afbeelden, waarop zij beide heenduiden, zodat, wat voor dingen de doop beduidt, de wateren van de zondvloed even dezelfde dingen beduiden.

„Wat de vergelijking van de wateren van de zondvloed met onze doop betreft, zo bestaat de overeenkomst daarin, dat zij over en weer op dezelfde genade heenduiden, want even als het water des doops ons de geestelijke behoudenis en reinigmaking door het bloedvergieten en de dood Christi en door Zijn Geest afbeeldt, evenzo waren ook de wateren van de zondvloed een beeld van dezelfde behoudenis en reinigmaking. Even als dezelfde wateren de (boze) wereld verdronken, maar de ark in veiligheid brachten, zo wordt ook in. het water des doops door de kracht des Heiligen Geestes onze oude mens gedood, maar de nieuwe mens levend gemaakt. En evenals de wateren van de plasregen op de ark vielen, maar de ark evenwel aan dezelve als het ware door de dood heen ten leven ontging, ovenzoo worden wij in de doop gedoopt en staan op tot de gemeenschap des en der opstanding van Christus. De wateren des zondvloeds hebben de ark opgeheven, gedragen en niet allen, die er in waren behouden, niet alleen tot een lichamelijke, neen, maar voornamelijk tot een geestelijke behoudenis door de gerechtigheid des geloofs, zo behoudt ons ook Christus in de doop, als in een tegenbeeld van de arke (van het vorige) welke doop een verbond van een goed geweten is, waardoor wij van God het eeuwige leven afvragen mogen. De doop heeft (even zo min als de wateren van de zondvloed) uit zichzelf kracht tot behoudenis; kracht heeft hij mitsgaders de verzegeling uit de belofte Gods, gegrond op de dood en de opstanding van Christus, uit kracht waarvan Christus ons behoudt en door dewelke wij hebben de vraag van een goed geweten, om van God het eeuwige leven te vragen.”

En op Exod. 14: „Mozes was een voorbeeld van Christus onze Verlosser. Farao en de Egyptenaren beduiden de macht van de satan en van de zonde, onder dewelke wij dienstbaar waren. De wateren van de bode zee waren een tegenbeeld van het

doopwater, door hetwelk de Heere Zijn volk laat doorgaan, en hen zo uit het geestelijke Egypte verlost. In dat water worden onze geestelijke vijanden, de zonde met de ouden mens gedood; wij daarentegen worden uit hetzelfde behouden en levend gemaakt, zo dat evenals de Israëlieten door de afgrond van de zee heen, als het ware midden door de dood heen, in het leven kwamen, zo worden wij in de dood Christi gedoopt, en met Hem in de dood begraven, en als het ware met het water bedekt, waaruit wij weder opstaan, om Zijn leven deelachtig te zijn. (Bom. 6: 3, 4.) Welken doortocht wij ook door het geloof doen, als door welk geloof wij de vrucht van de heiligen doop ontvangen.”

Omtrent dezelfde tijd waarop dit werk van BURMAN uitgegeven en niet alleen in ons land maar ook in Hessen met blijdschap ontvangen werd, kwam in de Keurpaltz een werk uit, dat zich ras ongemeen verbreidde en nog in waarde gehouden wordt en hetwelk men enigermate voor een kopij van dat van BURMAN zou houden; ik meen het werk getiteld: „Mozes en Christus” van J. BIERMAN, Hoogleraar te Herborn.

„Noach,” schrijft hij, „bewaarde de zijnen voor de wateren door middel van de ark, Christus door middel van de doop, in welken wij, evenals de ark, uit de wateren van Gods toon als het ware naar boven komen.”

En: „Mozes heeft de Israëlieten uit Egypte geleid, en door de Rode zee, in welke Farao met zijn heirleger verdronk, behouden heen gebracht. Christus heeft Zijn volk van de duivel, de wereld, de zonde, de vloek en de dood verlost, en de overwinning over dezelve behaald door Zijn bloed, waardoor de zonden der gelovigen vergeven en in de diepte der zee geworpen zijn.” Micha 7; 15, 19.

Van SALOMON VAN 'TIL, Hoogleraar te Leiden, kwam tegelijker tijd een boek uit, getiteld: „Eer werelds op- en ondergang.” Neef, wilt u mij wel eens voorlezen; wat hij op blz. 375-377 schrijft?

Neef. „Ik moet mij wat nader over zekere aanmerking van Petrus uitlaten, die in de zondvloed een gelijk beduidend beeld met de doop, en vervolgens daarin een zinnebeeld van de bedoeling der Goddelijke genade erkent, zeggende 1 Petrus 3: 10-21, dat Christus in de Geest, enz. Volgens die grond van Petrus zijn de doop, en het behoud in de ark twee tegenbeelden (dat is zinnebeelden van gelijke beduidenis), die beide op de geestelijke behoudenis van de zielen der boetvaardige zondaren in Christus het oog hebben. In beide geschiedt de behoudenis door tussenkomst van het water, om te tonen, dat het middel, of liever de Middelaar der behoudenis (volgens beider voorafschaduwing) in 't water, daarin andere verdrinken, komen moest, en nochtans daaruit weder voortkomen zonder letsel van Zijn behoudenis-macht, zijnde Christus' opstanding uit de doden, door de opstanding en uitgang des gedompelden uitgebeeld, en tevens ook de gemeenschap der dopelingen met hun Middelaar in Zijn lijden en opstanding daarbij vertoond. Hieruit volgt, dat men in de historie des zondvloed een even gelijk teken als in de doop heeft, waarin men van deze geestelijke behoudenis eens zondaars door Christus wordt onderwezen, en wel bijzonder, dat men die in de gemeenschap des doops en der opstanding van Christus te wachten had. Dus zijn de water en des afgronds van beneden en der sluizen des hemels van boven een prent van de verdervende middelen, die Gods toorn als een vloek op onbekeerde zondaren zal storten, als Hij hen zal oordelen en straffen. De ark, die haar ingeslotenen bevrijdt en zelf ondertussen in die wateren dobbert, met een uitkomst van bevrijding voor schipbreuk in hare rust, verbeeldt mij de Middelaar des Verbonds, Die de erfgenamen van Gods genade door het geloof in zijn gemeenschap ontvangt, en met zelf de vloek en toorn Gods te dragen, en zo te zinken in die wateren, totdat Hij te

ruste kwam door Zijn opstanding uit de doden, al de Zijnen van dat oordeel behoudt. Waarop een vrije uitgang volgt in 't leven; hetgeen mij verthoont de zaligheid der mensen uit kracht van hun gemeenschap met die Behouder, die men door het geloof in Hem verkrijgen zou. Vraagt men op wat grond zulk een toepassing steunt? Dan antwoord ik, dat zulks steunt op de Godspraak zelve, Gen. 6: 18, 19: „Met u zal Ik Mijn verbond bevestigen en gij zult in de ark gaan - om met u” (al wat mede ingaat) „in het leven te behouden.” Waar het verbond Gods is het Genadeverbond, 't geen aan Noach de zaligmakende vriendschap Gods belooft en deszelfs bevestiging is een oprichting van een teken, 't geen daarop beschreven wordt.

Zo was dan Noach's ingang in de ark tot zijn behoud, met al wat met hem inging, niet alleen een kleine proef van Gods gunst, maar ook een verbondsteken 't geen hem tot een vraagstuk van een goede consciëntie bij God verstreken kon, om op dat onderpand de wedereis van de beloften des Genadeverbonds hij God vrijelijk te mogen uitbrengen. Zo moest dan dit teken als een sprekend zinnebeeld en zegel der belofte worden aangezien, waarin de orde van eens zondaars behoudenis onder bekwaame beelden was uitgebeeld, die met de verklaring van Gods weg in het eerste woord der genade vergeleken, de inhoud des verbonds levendig genoeg verthoonden, gelijk wij uit de verklaring der zinnebeelden, even aangewezen, kunnen afnemen.”

Oom. Lees nu, zo ik u verzoeken mag, nog ten laatste iets op blz. 307 en 308 van dit volksboek; het is van dezelfde tijd; en van JOHANNES VAN STAVEREN, Predikant te Amsterdam.

Neef. „Zeker, hij moet vrij blind zijn, die hier in die zonderlinge optocht van Israël, na, in en door de Rode zee onder Mozes' geleide, en in de bescherming van hen, door tegenwoordigheid van de Engel des Verbonds, tegen, en met de uitroeiing van de Egyptenaar, en zo dan in de volkomen verlossing van Israël en hun geloof in de Heere en aan Mozes Zijn knecht, geen voorbeeld vinden kan van de op- en doortocht van de ware Mozes, de Christus als Borg en Middelaar, die Zelf ook de Rode zee en de vervolging zijner vijanden, ja de oordelen Gods in dezelve, heeft moeten ondergaan, maar die daaruit verlost en gered is en Zijn ganse Israël, met uitroeiing van de helse Farao en al zijn en onze geestelijke vijanden, verlost en vrijgemaakt en dus dezelve gebracht heeft op de rechte weg naar 't hemelse Kanoën. Waarom ook die allen verschuldigd zijn die grote hand Gods en verlossing, niet alleen met opmerking te zien, maar ook de Heere te vrezen en te geloven in de Heere en aan, ja, in de Christus, als de ware Mozes, de knecht en de Zoon des levenden Gods.”

„Werd Israël door die wolk, wanneer ze in de zee ingingen, onderscheiden en afgezonderd van de Egyptenaars, voor wie de wolk tot duisternis was, terwijl zij Israël licht bracht: alzo wordt men in de doop waarlijk onderscheiden en afgezonderd van de wereld en van onze oude mens zelf, die daar als gedood en in duisternis voorkomt, daar Gods genade de gelovigen verlicht. Ook was Israël in de zee als van beide zijden met water omringd en van boven ook als met de wolk bedekt, evenzo werden zij (oudtijds bijzonder) door indompeling ook als van rondom met water overdekt (hetgeen evenwel in de besprenging ook afgebeeld wordt.) Was daar in de zee en in de wolk water, het kan bekwaam hetzelfde met het water in de doop verbeelden, en Israël tot de zee van Christus' verdiensten en bloedig lijden nodigen; evenals voormaals ook het wasvat en de koperen zee betekenden. De ingang niet alleen, maar ook de doorgang door en de uitgang uit het water, waar de Egyptenaars in omkwamen, konden zeer klaar afbeelden de doding, afsterving en begraving van de oude-, en de opstanding van de nieuwe mens, waarin men als geheiligd en reisvaardig voortkomt

naar het eeuwige Kanaän, evenals het Israël was na hun doorgang door de Rode zee.”
Hebben wij nog meer volksboeken uit de 18^e eeuw, die hetzelfde zeggen op dit stuk?

Oom. Ja, neef maar wij zullen het hierbij laten. Als ge eens in Den Haag komt, en tijd en lust hebt om in de Koninklijke bibliotheek in het Lange Voorhout te gaan, zo zult ge u verwonderen over de schat van vlijt en geleerdheid onzer vaders in de 17^e en 18^e eeuw, die daar te zien is. Vatten wij morgen weer ons gesprek op, terwijl wij dan eerst overgaan tot onze eeuw.

Neef. Maar, oom, is er niet de uitlegger van naam uit de vorige eeuw, die bij alles wat in het midden gebracht is, die geestelijke betekenis van de zondvloed en de Rode zee niet zien kan?

Oom. Niemand, voor zoveel ik weet van wezenlijke verdienste in de uitlegkunde, of het moest de Jezüiet HARDUIN wezen, wien het hetzelfde is wat hij schrijft, óf waar, óf gelogen, zo hij maar tot zijn doel komt, Een Jezüiet, van welke kleur ook, rilt voor de zondvloed van het doopwater.

Ook worden deze zaken in een doopsgebed van de Remonstranten niet gevonden.²⁶
Rust wel, neef!

Neef. Welterusten, oom! Veel, veel dank.

²⁶ Verg. het korte doopsformulier in „Onderwijs in de Chr. Rel. na de belijdenis der Remonstrant. Geref. Christenen 1726.

VIERDE GESPREK.

Neef. Goedemorgen, oom! Alweer zo vroeg bij de hand. En alweer midden in de boeken! Wat bent u toch een onvermoeid man, ik begrijp niet hoe u dat uithoudt!

Oom. Van werken wordt men zo moe niet als van leeg zitten, en de geest rust met van het een onderwerp op het andere over te gaan. Daarbij gevoel ik mij zeer gelukkig, verkwikt en het gezondst. Maar ik heb hier enige boeken voor u opgeslagen. Laat ons nu tot onze eeuw overgaan; het zal een bijdrage te meer wezen, dat de beroemdste uitleggers, waarvan ik uit elke eeuw iets heb medegedeeld, bij deelswijze verscheidenheid van opvatting der bijzonderheden, in volle overeenstemming aangaande het geheel, hun verklaringen, dat door de zondvloed en het gebeurde met *Israël en Farao in de Rode zee, de doop beduidt wordt*, gegrond hebben op de woorden der heilige Schrift en dat ze daarop gegrond zijn. Laat mij hier met zes uitleggers volstaan.

FLATT, Vorlesungen über die Pauli Briefe." (Tübingen 1827.) Op 1 Kor. 10: 2., „Dit is een toespeling op de christelijke doop. De Israëlieten werden bij de doorgang door de Rode zee voor Gods volk verklaard en verbonden tot geloof en gehoorzaamheid aan Mozes, als een Goddelijk gezant," enz.

RÜCKERT, „Die Briefe Pauli an die Cor.' (Leipzig 1836.) Op 1 Kor. 10.

„Beide hier genoemde voorvallen verenigen zich onder het begrip van wonderbare gebeurtenissen, welke God tot bescherming en tot redding van Zijn volk heeft laten gebeuren, en zij worden waarschijnlijk door Paulus, als typen van de verlossing, die door Christus geschied is, aangezien.”

Vs. 3, 4. „Evenals het volk (Israëls) een doop had, zo had het ook iets, wat in verhouding stond tot het nachtmaal des Heeren.”

„Het is hier de vraag niet of zulke allegorieën ons behagen kunnen, ook niet of zich daarbij iets denken laat wat helder en duidelijk is, maar alleen of zij aan de tijd, de trap van beschaving en de manier van uitlegging des Apostels voegden, en daarop geloof ik slechts met ja te kunnen antwoorden.”

Gij ziet, waarde neef, dat dit ruwe mens niets ontziet en zich boven de Apostel zet.

Hetzelfde geldt van DE WETTE. Deze zegt op 1 Kor. 10 in zijn „Kurze Erklärung der Briefe an die Corinthen:" (Leipzig 1845.)

„De Apostel beschrijft hier de heilsweldaden, welke aan de voorvaderen ten deel vielen, maar dat doet hij niet naar derzelver eigendommelijkheid, zoals die in de geschiedenis ligt, maar in een willekeurig-allegorische gelijkstelling met de doop en het avondmaal,”

Dus ligt het toch volgens hem in de woorden des Apostels, maar hij neemt die apostolische uitlegging niet aan.

Op 1 Petrus 3: 21, zegt DE WETTE evenzo, dat de Apostel de gebeurtenissen van het Oude Testament in analogie (verhouding) brengt tot Christus en zijn gemeente.

Daarentegen STEIGER, „Der erste Brief Petri." (Berlin 1832.) „Het water, hetwelk in een tegenbeeld ook ons behoudt, is het water des doops. Doop, is de verklaring hoe het water in het gemeen ons behouden kan. De zondvloed zelf was voor Noach een doop (zoo als de doortocht door de Rode zee voor de Israëlieten een doop was) en redde als zodanig. Datzelfde element, het water, redt ook ons tegenwoordig op een oorspronkelijk voorbeeldende wijze, namelijk evenzo, niet als bloot water, maar in

deszelfs hoedanigheid, als doop.”

OLSRAUSEN (Königsberg 1836.) „De aard en wijze, waarop de schrijvers van het Nieuwe Testament zich van de gewichtigste bewijsvoeringen bedienen, laat niet toe dat wij daarin een bloten vorm zien van opvatting, die alleen aan hunnen tijd eigen zou zijn. Naar Gods bestel vormen niet alleen de heilige plechtigheden van de Godsdienst van het Oude Testament, maar ook de geschiedenissen van het volk Gods, voorbeelden van hogere geestelijker verschijningen, namelijk van de Christelijke inrichting van huishouding, van haar leer en geschiedenis. Zo is hier (1 Kor. 10) de geschiedenis van Israël als voorbeeld (typisch) opgevat in betrekking tot de sacramentele plechtigheden van doop en avondmaal. Zodat indirect in deze schriftuurplaats een sterk, bewijs ligt voor deze beide sacramenten.”

OTTO VON GERLACH (Weil. Doctor und Professor der Theol. Consistorialrath und Hofprediger in Berlin.) „Das Neue Testament.” (Berlin 1852.) Op 1 Kor. 10: 2:

„Gelijk de zondvloed, (1 Petrus 3, vs. 20, 21) zo was de doortocht door de Rode zee een voorbeeld van de christelijke doop. De doop geschiedde in Mozes. De Israëlieten werden door deze reinigende, hen afzonderende doortocht, aan Mozes overgegeven tot een voortgezet wordende leiding en verzorging, zoals de Christenen, gedoopt in Christus, van de gemeenschap met de zonde en de wereld afgezonderd, van hun bevlekkingen gereinigd en aan Christus ter bewaring overgegeven worden. Zoals echter Mozes zelf, als voorbeeld van Christus, heenwees op de meer volmaakte Verbondsmiddelaar, (Deut. 18: 18. Hand. 3: 18.) aan Wien de christenen ook op een meer volmaakte wijze overgegeven worden, zo wees ook de doop in Mozes, naardien dezelve de grondtrekken van de geestelijke natuur van de christelijken doop in zich bevatte, heen op de christelijke doop.”

Op 1 Petrus 3: 20, 21: „Naardien de Apostel de zondvloed als een voorbeeld van de doop, en de weinigen, die met Noach gered werden, als een voorbeeld der geredde uitverkorenen ons voorhoudt, zo zijn ook volgens hem diegenen, die door hun ongehoorzaamheid in de vloed omkwamen, een voorbeeld van allen, die te allen tijde in enen dergelijke toestand sterven.”

„Bij de eerste lezing schijnt het opvallend, hoe van Noach kan gezegd worden dat hij door het water is behouden geworden, in dien zin, dat het water hem gered heeft, daar toch veel meer de ark hem voor het water, dat hem verderven wilde, behouden heeft. Wij hebben intussen hiermede 1 Cor. 10: 1 en 2 te vergelijken, waar de doortocht der Israëlieten door de Rode zee een doop in Mozes heet. Om dit te begrijpen moet men dieper in de betekenis van het gebeurde indringen. De behoudenis van Noach met de zijnen in de ark was niet slechts een lichamelijke behoudenis, even zo min als die der Israëlieten onder Mozes. Noach geloofde het woord der goddelijke bedreiging en belofte, en bouwde in dat geloof, zonder op het zichtbare te achten, de ark, die hem op Gods bevel behouden moest, terwijl de ongelovige wereld in het water omkwam. Bij gevolg was zijn behoudenis, als geloofsdaad, een wedergeboorte voor hem, gelijk voor Abraham de uittocht uit zijn heidens stamhuis, of voor het volk Gods hun uittocht uit het heidens Egypte. Van daar zoals, in de doop de oude mens begraven wordt en de nieuwe mens opstaat, (Rom. 6: 3.) en die doop even zo zeer een dodend en verdrinkend water als een levengevend bad der reinigmaking is, zo was het ook met de zondvloed voor Noach en met de doortocht der kinderen Israëls door de Rode zee niet anders gelegen. Zoals dan door dit water heen, en te gelijk in de kracht van dezen doorgang door het water, niet uit vermogen van het water zelf, maar van het geloof aan Gods Woord, toenmaals een klein getal van uitverkorenen met Noach behouden werd, even zo geschiedt het ook nog thans door de doop.”

Oom. Wat denkt u nu, neef, na alles wat ik u heb meegedeeld?

Neef. Wat ik denk? Ik denk, dat die mensen, die begeren dat het doopsformulier van a tot z gelezen wordt, en die daarbij vooral ook op de aanhef van het gebed blijven staan, zo dom niet zijn als waarvoor ik hen eerst aanzag. Ik begrijp dat hier alles één geheel is en dat men zich geen deel er van kan laten ontnemen, omdat er het geheel aan vast is. Zo ligt b. v. deze gouden horlogeketting uit elkaar als er een schakeltje uit is; en zo men er een of meer schakeltjes uitnam, ik zou ze weer willen hebben, omdat het mijn eigendom is en anders de ketting te kort zonde zijn.

Verder zie ik dat die mensen achttien eeuwen vriend en vijand voor zich hebben, als zij zeggen met het gebed, door dat en dat wordt de doop beduid; er blijft mij dus geen keus over: óf ik heb het ook zo te nemen en dus naar hun verlangen te doen, óf ik heb te zeggen, ik geloof het niet, hoewel Paulus en Petrus, ja achttien eeuwen met hen, het zeggen; óf ik stel het uiterste; dat ik uit heerszucht of om andere slechte redenen volhoud dat ik het niet doen wil; evenwel, daar heb ik nu nog minder rust bij.

Maar, oom, waar komt die aanhef van dat gebed toch vandaan, die hebben wij zeker uit de Engelse Kerk?

Oom. Toch niet, neef, die aanhef van dat gebed is zo oud als de weg. Zo vinden wij reeds in de 5^e eeuw een dergelijke aanroeping: „O God, die de misdaden ener boosdoende wereld door het water wegwassende, het beeld van de wedergeboorte in de uitgieting zelve van de zondvloed betekend hebt.”²⁷

En in het doopritueel van de Griekse kerk leest men: „Vrijmachtig Heer, God van onze vaders, die dengenen die in de ark van Noach waren, een duif gezonden hebt die een olijftak in de mond droeg, een zinnebeeld van de verzoening, zowel als van de behoudenis van uit de zondvloed, en tevens het geheimenis der genade daarmee te voren in een voorbeeld gegeven hebbende.”

Neef. O, dan is het zeker uit een rooms formulier?

Oom. Dat kan ik niet bepalen; zeker is het, dat het in het Manuale Pastorum Archidioecesis Coloniensis niet gevonden wordt, ja zelfs geen idee er van; wel duivelsbezweringsen.

Maar in het 10de deel van LUTHER'S werken vinden wij op blz. 2627 een in het jaar 1523 door hem uit het Latijn vertaald doopsformulier. Wij vinden dit andermaal van zijn hand op het jaar 1524.

Daar LUTHER toen ter tijd de roomse vormen nog vasthield, moet het ons niet verwonderen, dat wij daarin de duivelsbezweringsen, het crucifix maken enz. vinden. Van dit formulier luidt het tweede gebed als volgt:

„Almachtige eeuwige God, Die Gij door de zondvloed naar uw gestreng oordeel, de ongelovige wereld veroordeeld en de gelovigen Noach zijn achtal, naar Uw grote barmhartigheid behouden, en de verstokten Farao met al de zijnen verdrongen en Uw volk Israël droogvoets daardoor geleid en daarmee dit bad des Heiligen Doops voorbeduid hebt, en door de doop van Uw dierbaar kind, onze Heere Jezus Christus, den Jordaan en alle wateren tot enen zaligmakende zondvloed en ruime afwassing der zonden, geheiligd en ingesteld hebt; wij bidden U door dezelve Uw grondeloze barmhartigheid, dat Gij dezen N. N. genadiglijk wilt aanzien, en met het ware geloof in de Geest tot zaligheid begaven, opdat door deze heilzame zondvloed aan hem verdrongen worde en ten onder ga, alles wat hem van Adam aangeboren is en wat hij

²⁷ Sacram. Gelasii et Sacram. Gregorii, bij Murator I, 563. II, 62.

zelf daar toe gedaan heeft, en hij van het getal der ongelovigen afgezonderd, in de heilige ark van het Christendom heilig en veilig behouden, altijd vurig van geest en blijde in hoop, Uw Naam diene, opdat hij met alle gelovigen Uwer belofte, de verkrijging van het eeuwige leven, verwaardigd worde door Jezus Christus onzen Heere. Amen.”

Neef. Dat van „den Jordaan” in dit gebed, klinkt al heel vreemd!

Oom. Zeker neef, maar dat vreemd klinkende wordt gematigd als u bedenkt, dat zo reeds op het einde van de 12^e eeuw de Waldenzen en Albigenzen beleden:

“De doop, waarmede wij gedoopt werden, is dezelfde waarmede onze Heere heeft willen, gedoopt worden om alle gerechtigheid te vervullen.”²⁸

En als men let op de woorden „alle wateren,” dan geeft dit formulier waarlijk geen aanleiding om aan het water van de Jordaan een bijgelovige voorkeur te geven.

Neef. Maar ik zou evenwel nog denken, oom, dat wij die aanhef van het gebed uit de Roomse kerk hebben.

Oom. Dit zou u eerst te bewijzen hebben, neef! En ware het zo, dan zeg ik daarop, dat alles wat op Gods Woord gegrond en dus waar en christelijk is, door ons behouden, maar het daarmede strijdende bij de Hervorming verworpen, is. Het gaat hiermede als niet de INSTITUTIE van Calvijn; wat hij, als op Gods Woord gegrond, bij de kerkvaders vindt, haalt hij aan, om te bewijzen dat hij zelf gebouwd is en bouwt op de grond der Apostelen en Profeten en wat dienvolgens de Christelijke Kerk altijd geleerd heeft. Op die grond dus stonden die mannen, en zij dachten niet anders, die de Heere Zijner kerk tot onze verlossing uit het Pausdom verwekt heeft.

In Juni 1524 schafte de Raad van Zürich de beeldendienst af en voor de doop werd in 1525 een geheel nieuw formulier ingevoerd, waarin van het Roomse niets meer te vinden is. En het gebed voor de doop begint aldus:

„O almachtige, eeuwige God, Gij Die door de zondvloed naar Uw streng oordeel de ongelovige wereld veroordeeld en de gelovigen Noach door Uw grote ontferming behouden en de verstokten Farao met de zijnen in de Rode zee verdrinken, daarentegen Uw volk Israël droogvoets daardoor geleid hebt, waarmede dit bad des doops beduid is. Wij bidden U door uw grondeloze barmhartigheid, dat Gij dit Uw kind (deze Uw kinderen) genadiglijk wilt aanzien en hem (hun) het licht des geloofs in zijn (hun) hart geven, opdat het (zij) Uwen Zoon ingelijfd en met Hem begraven moge worden, terwijl het zijn (zij hun) kruis opneme, enz.” Wat verder volgt is letterlijk als het onze.

Dit formulier en gebed wordt in de Züricher kerkorde van 1675 nog gevonden.²⁹ De tegenwoordig heersende geest schafte het voor een paar jaren ook in Zürich af, dat te begrijpen is.

Neef. Is dat vertaalde formulier van LUTHER nog lang in stand gebleven in de Lutherse kerken?

Oom. Volgens CALOVIUS, werd het op het einde van de 17^e eeuw nog algemeen in dezelve gebruikt.³⁰

²⁸ Historie des Vaudois et Albigeois. Nyons en Dauphine. 1618.

²⁹ Aug. Ebrard. Reformirtes Kirchenbuch. Zürich. 1847.

³⁰ Calov. Bibl. Nov. Test, illustr. Tom. II. pag, 1507.

En in de Agenda voor de Evangelische kerk in de Koninklijke Pruisische landen, wordt het als gebed N°. 2 opgegeven, zodat men zich volgens die Agenda van een daarin voorgeschreven gebed bedienen kan, indien men de zondvloed en de Rode zee, enz., niet graag noemt.³¹

Neef. Zulk een Agenda zou mij bevallen.

Oom. Maar neef, u zijt zo licht geneigd om wat op Gods Woord gegrond, en dus Gereformeerd is, van Roomse afkomst te verdenken; wat denkt u dan wel dat u te doen en te zeggen zou hebben, als u onder die Agenda stond, of b. v. Pruisisch hofprediker was?

Neef. Dat weet ik niet, oom.

Oom. Zó luidt de aanhef van het doopsformulier van die Agenda:

“Geestelijke. In de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen.

(Korte aanspraak en vermaning van de geestelijke vóór de doop, waarbij over het algemeen de woorden van Christus, St. Matthaei, cap. 28: 18, 19 ten grond gelegd worden.)

Geestelijke. (De geest van de onreine make plaats voor de Heiligen Geest *).

(* Deze woorden kunnen ook naar believen weggelaten worden.)

[Het teken van het kruis op het voorhoofd en op de borst].

(Tot de dopeling). “Ontvang het teken van het kruis op het voorhoofd en op de borst, tot een teken, dat u door de gekruisigde Christus verlost zijt.”

Neef. Dat zou zeker niet gereformeerd wezen!

Oom. U zou toch evenals bijvoorbeeld de schrijver van de Kerkklokstonen, of die van Sinai en Golgotha, enz., zó dopen moeten, of uw ambt neerleggen.

Neef. Wat wilt u daarmee zeggen, oom?

Oom. Dat gijlieden toch geen aanstoot moest nemen aan de aanhef van een gebed, dat goedgekeurd is door de grootste mannen onzer gezegende Reformatie, opdat u niet te eniger tijd wat opgelegd wordt, dat u nog anders ten aanstoot zou kunnen zijn.

Neef. De Engelse Hoogkerk schijnt met LUTHER haar gebed uit dezelfde bron te hebben?

Oom. Het luidt enigszins anders, en wel dus:

„Almachtige en eeuwige God, die door Uw grote barmhartigheid Noach en zijn huisgezin van het verdervend water, in de ark, behouden hebt, en mede de kinderen Israëls, Uw volk, veilig geleid hebt door de Roede zee, daarmee de Heiligen Doop beduidende, en door de doop van Uw geliefden Zoon Jezus Christus in de rivier de Jordaan, het water geheiligd hebt tot een geestelijke wegwashing der zonde, wij smeken U door Uw oneindige barmhartigheid, dat Gij dit kind genadiglijk wilt aanzien, hetzelfde wassen en hetzelfde heiligen door Uw Heiligen Geest, dat het, verlost zijnde van Uw toorn, moge opgenomen zijn in de ark van de kerk van Christus, en

³¹ Dieterichsche Buch Berlin 1834

zijnde standvastig in geloof, vrolijk door hope, en geworteld in liefde, zo door de wateren van dit moeitevolle leven moge doorgaan in het land des eeuwigen levens, om in hetzelfde te regeren tot in alle eeuwigheid, door Jezus Christus onzen Heere. Amen.”
Ziet u iets Rooms in dit gebed?

Neef. Ik zie er nu alle mogelijke overeenkomst in met de gevoelens der Hervormers en met die der vorige eeuwen; maar van waar hebben wij dan nu ons formulier en van waar dat gehele gebed in hetzelfde?

Oom. U weet neef, dat onder Hendrik VIII de Reformatie niet veel voortgang maakte in Engeland. Eerst in 1547, onder Eduard VI, werden daar de mis en de beelden in de kerken afgeschaft. Het was onder zijn regering, dat in 1548 JOHAN á LASCO, gesproten uit een dor voornaamste en rijkste geslachten in Polen, die als de stichter en in orde bringer van de Presbyteriaanse gereformeerde kerken in Oost-Friesland, Engeland, de Nederlanden en de landen aan de Beneden-Rhijn, ook als de Reformator van Polen in de geschiedenis bekend staat, een man van waarachtige Godsvrucht en allerlei diepgaande beproeving, kwekeling van Erasmus, maar reeds als jongeling ERASMUS als mens overtreffende, te gelijk met BUCERUS en PETRUS MARTYR van Straatsburg naar Engeland geroepen werd, om aangaande de beste manier, waarop Engeland kon gereformeerd worden, raad te geven. Deze werd in 1549 als Predikant bij de in Londen pas opgerichte Nederlandse gemeente, bestaande uit Nederlanders, Duitsers, Walen of Fransen beroepen, waar hij dan ook bleef tot 1553.³²

Van hem nu, wiens leven, lijden en omzwervingen het waarlijk opbeurend is eens opzettelijk na te gaan, ontleenden de Godgeleerden in de Paltz de krachtige bewijzen voor de kinderdoop, de vragen aan de ouders en de dankzegging; terwijl zij de uiteenzetting van de leer des doops met het gebed overnamen uit de Geneefse liturgie. Het *gebed* zelf, waarover wij nu veel gehandeld hebben, is van woord tot woord uit het Zürichse, zoals het in het Latijn, in 1559, door LUDOVICUS LAVATERUS, een geleerd en vermaard predikant in zijn tijd, te Zürich is uitgegeven. Dit Paltzische formulier is nog tegenwoordig in algemeen gebruik in de Gereformeerde kerken der Rijnprovincie. Maar daar men het in ons land bij het gebruik wat te uitgebreid vond, is daarvan door de provinciale Synode van Holland en Zeeland, te Dordrecht, in het jaar 1574, een bekorting gemaakt. En is deze bekorting het formulier zoals wij het sinds dien tijd hebben.³³

Neef. Duizendmaal dank, oom, voor zulk een schat van mededelingen. Ik heb nu nog drie vragen, die ik graag opgelost zag.

Vooreerst: *Wat meenden de opstellers toch met dat “in Christus geheiligd te zijn,” in de eerste vraag aan de ouders?*

Oom. De opsteller dezer vragen heeft de bewoording van „in Christus geheiligd te zijn,” naar de mening van á LASCO en MICRON begrepen, dat best blijken zal als wij de 90ste vraag uit Microns Catechismus, met een voorrede van á LASCO, te Londen, in 1561 uitgegeven, vergelijken:

Vr. Waarom wordt het geloof en de mondelijke belijdenis niet desgelijks (dat is evenals bij de doop der bejaarden) van de kinderen der gemeente geëist, eer zij gedoopt worden?

Antw. Overmits dat de gemeente van haar zaligheid veel zekerder getuigenis heeft uit

³² Joh. von Lasky, in Goebels, Gesch. des Chr. Lobens. Coblenz, Bädeker. 1849.

³³ Ens, Publieke schriften, bladzij 203-209.

het Woord Gods, dan men uit de belijdenis der volwassenen hebben kan, en hun (der kinderen) aangeboren krankheid (door welke zij niet geloven noch belijden kunnen), die wordt hun niet toegerekend, om Christus wil, in Wien zij gezegend, dat is heilig, gerecht, rein en gelovig geacht worden, niet minder dan de volwassen gelovigen!"
Treff u dit antwoord niet, neef?

Neef. Ja zeker, oom, en mij dunkt, ik zie daarin zo klaar als ooit, dat ik, met het voorstaan van algemene genade en vrije wil, of met tussen het Gereformeerde en het Remonstrantse door te willen zeilen, *vast raak op de klip van de kinderdoop uit gewoonte aan te houden en meer als een formule of uiterlijke inlijving in de gemeente aan te zien*; en dus voor mijzelfen aangaande die doop het „non liquet” (ik begrijp het niet) van VAN DER WILLIGEN te schrijven; en dus op de klip van enghartigheid en tirannie, of op de klip van wereldsgezindheid en ongeloof aan alle stellig geopenbaarde waarheid.

Ik heb dan nu ook reeds antwoord op een andere vraag die ik doen wilde; *of de dankzegging na de doop niet te ruim gesteld is.*

Oom. Die verklaring van u doet mij veel genoegen, neef. Waarlijk, die reeds zo lang uitgekreten predestinatiemannen, - want dat waren onze eerste kerk - en landbevrijders, predikten ruim, uit de volheid ener barmhartigheid, die hun geschied was. Zij waren zo kleingeestig niet om op der kinderen onvermogen te zien; zij zagen op des Heeren Woord en op Zijn overvloedige en overvloeiende genade.

Maar zij, die half of heel een algemene zaligmakende genade drijven, en zich dus niet aan Gods soevereiniteit onderwerpen, zijn steeds nauw in hun ingewanden, heerszuchtig en wreed, vervolgzuchtig *en in het woeste drijvende als zij met eerlijke mensen te doen hebben.*

Maar wat was dan uw derde vraag?

Neef. Zij betreft de woorden „alhier geleerd wordt,”

Oom. O, dat dacht ik wel. Weet dan, neef, dat in de oudste exemplaren gelezen wordt: „Ten anderen, of gij deze leer, die hier geleerd wordt en verder in het Oude en Nieuwe Testament en in de Artikelen des Christelijken geloofs begrepen is, niet bekent de waarachtige en volkomen leer der zaligheid te wezen.”

Deze vraag werd in het aanzien der moordschavotten in de gemeenten en in het openbaar gedaan. Sommige Luthers en half-Roomsen, naderhand de woorden „die hier geleerd wordt,” wat aanstotelijk vindende, en dus hun kinderen ongedoopt latende, vond de Nationale Synode van Middelburg, Anno 1581, goed, die woorden te gebruiken of na te laten, om zulke zwakken tegemoet te komen.

Neef. Ik wist niet dat de voorstanders van de praedestinatie zo tolerant waren.

Oom. Het is de ware Gereformeerden alleen eigen zich door de geest der vrijheid te laten regeren. Evenwel toen daar misbruik van gemaakt werd, moest in de kerken orde gehouden worden, waarom men in de Nationale Synode te 's Gravenhage, gehouden in het jaar 1586, de vraag op deze wijze voorstelde:

„Ten anderen, of gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament, en in de Artikelen des Christelijken geloofs begrepen is, en dienvolgens in de Christelijke Kerk geleerd wordt,” enz.

En zo komt dan de vraag niet alleen voor achter de Bijbel, uitgegeven in 1589 bij

PAEDT te Leiden, maar ook nog achter Bijbels tot in 1846.

Intussen hadden eerst UITENBOGAART, en daarna EPISCOPIUS oorzaak gegeven dat de vraag op de Synode van 1619 zo bepaald werd, als wij nu lezen.³⁴

Neef. Maar, oom, als dan tegenwoordig een predikant in zijn geweten gevoelt, dat hij die leer niet op de kansel brengt, welke de ouders, die met het kind ten doop komen, op grond van Gods Woord en van de aloude belijdenisschriften der Gereformeerde kerken, voor de enige en volkomen leer der zaligheid houden?

Oom. Dan zal hij ook wel in zijn geweten gevoelen, dat hij voor God en mensen niet eerlijk handelt, met die woorden: “alhier geleerd wordt” tot bedekking van zijn bijzondere begrippen te bezigen. Hij kan die vraag niet doen, en zodanige ouders en de gemeenten hebben de mening van het formulier voor zich.

Neef. Maar, oom, zo ik nu eens begon de aanhef van dat gebed te bidden, zou dan niet het beschaafd publiek, ...?

Oom. Ge ziet met DON QUICHOT schapen voor een vijandig leger aan. Het beschaafd publiek hoort in Londen met eerbied die aanhef, - neem het zo beschaafd als u wilt - b. v. bij de doop van een vorstelijk kind; evenzo zullen de hoogst aanzienlijke personen van de Evangelische Kerk in Pruisen er zich niet aan stoten, als bij de doop van een koninklijk of ander hooggeboren kind te Berlijn, de predikant met veel misbaar de duivel uit dat kind drijft. Hoe beschaafder, hoe meer respect bij tijd en gelegenheid voor kerkelijke vormen, en beschaafd of onbeschaafd, men is óf bijgelovig, óf gelovig.

Neef. Maar mijn collega's ... en deze of die Doctor en Professor ...!?

Oom. Als in zake van overtuiging honderd u heden bedreigen met bespottig, enz., dan nemen zij morgen de hoed voor u af, zo ge uw overtuiging gevolgd zijt. Overigens, zo ge u datgene, wat u als een dierbare waarheid erkend hebt, schaamt, wat beduidt het dan bij u, te zeggen: „Ik schaam mij het Evangelie van Christus niet?”

Neef. Dat is waar, maar ik vind het toch zo vreemd klinkend om in een gebed te zeggen: „door hetwelk de doop beduid wordt!”

Oom. Neef, openbare gebeden strekken tevens tot onderwijs van de gemeente, en niet om Hem daarmee wat te zeggen, die dat en alles weet. Begrijpt u dat niet, zeg dan: “door hetwelk Gij de doop beduid hebt.” Neef, wat beduidt „tegenbeeld” naar het Grieks in een overdrachtelijke zin?

Neef. Ik denk die zaak, waar vroeger een figuur van gegeven is, of dat iets dat door iets anders beduid is geworden.³⁵

³⁴ Verg. Ens, Publieke schriften, bl. 216-218. Mr. C. M. van der Kemp, De ere der Nederl. Herv. Kerk, deel I. bl. 248. In de aanmerking, op bl. 245, zegt de geëerde schrijver: (Ypey en Dermout) weten het zeer goed, dat men met die woorden niet anders erkent, als dat die gemeente waarin met de doop bedienen laat, een gemeente is der algemene Nederlandse kerk, waarvan men de leer houdt voor de enige en volkomen leer der zaligheid.” (Sic.)

³⁵ Raphelii Annot. in Nov. Teat. cum observ. Hemsterhus. tom. II. ad 1 Petrus III. 21

Oom. En wat is dopen eigenlijk naar het Grieks?

Neef. Dat weet ik niet, oom!

Oom. Dan zal ik het u zeggen: het is een en andermaal onder het water doen.³⁶ Als u nu bedenkt dat het woord (bapto) ook van de golven gebruikt wordt, dan zult u gevoelen dat Petrus zou gezegd hebben, *een tegenbeeldige zondvloed*, maar dat hij met opzet hier het woord *doop* gebruikt. Als Petrus zegt „ook behoudt,“ dan sluit hij immers de behoudenis door dien doop in, die in, welke Noach, door het water heen, verkreeg. En als eindelijk de Apostel zegt dat onze, ons behoudende doop, door de behoudenis van Noach, door het water heen, beduid is geworden, wat aarzelt u dan dit met hem te zeggen, wat hij zeide in de door de Heere beloofde Geest, Die hem in alle waarheid geleid heeft?

Maar laat ons eindigen, daar komt uw oude min aan.

Neef. Wel min, mag ik u eens hier zien, hoe gaat het u? Wat heb ik u in lang niet gezien; u was zeker in lang niet in de stad?

Min. Nee, dominee, evenwel ben ik er van voorleden vrijdag tot maandag nog geweest.

Neef. En ik heb u niet in de kerk gezien?

Min. Dat is zo, dominee, en dat spijt mij wel, maar ik kon er niet ingaan.

Neef. Was u dan ongesteld?

Min. Toch niet, dominee, maar u weet hoeveel ik van u houd. Zult u niet boos op mij worden, als het hoge woord er dan maar uit moet?

Neef. O min, u weet immers dat ik ook veel van u houd!

Min. Ik ben hier gewend bij de doop het formulier te horen, zoals het achter mijn kerkboek staat, en ook het gebed. Nu ben ik de beide reizen, dat ik vroeger in de stad was, bij u ter kerk geweest, maar dan hoorde ik van het formulier zo wat; en dat dierbare gebed, daar liet u het eerste gedeelte van weg en maakte er zo wat van.

Neef. Min, ik heb juist over die zaak en over dat gebed een dierbaar onderhoud gehad.

Min. God zegene het aan uw hart; misschien zie ik mijn gebeden, (die ik nog telkens voor u voor de troon breng) dan nog vóór mijn dood verhoord; vooral het gebed, dat ik zo vurig met de gemeente voor u meebad, toen u gedoopt werd.

Dominee! Als de Heere de grote afgrond, waarin wel veertien oceanen gaan kunnen, nog weer eens losliet, om ons allen te straffen voor onze zonden, waar bleven wij dan? En waar bleven dan de kleine kinderen? O, wat een lankmoedigheid en genade dat Hij om onze lieve Heere Jezus wil, dat water niet meer loslaat, maar het om zo te zeggen in een doopbekken laat gieten, en er ons driemaal mee laat besprengen tot een teken en zegel, dat Hij zo Zijn gemeente besprengt met het bloed en met de Geest van Chris-

³⁶ Vosii Etymolog, ad v. baptismus.

tus onze Heere. Maar wat ik voor u gebeden heb? ... Dominee! Geloof u dat alle kinderen zalig worden, die gedoopt zijn, ik meen, die dan naderhand groot worden?

Neef. Van de kleine kinderen geloof ik dat wel, maar van alle volwassenen, die gedoopt zijn, niet.

Wat hebt u voor mij gebeden toen u bij mijn doop tegenwoordig was en wat bidt u nog voor mij?

Min. Ik durf het u niet te zeggen; dag Dominee!

Neef. Neen, Min! Zo laat ik u niet gaan, zeg het mij maar vrij uit, ik zal waarlijk niet boos op u worden.

Min. Uw moeder en ook uw grootmoeder, die nu beide al voor de troon juichen, hadden zo met je te doen!

Je zalige moeder zeide mij reeds een weinig na uw geboorte: „Ik denk als God dit kind in het leven laat, dat mijn man hem zal willen laten studeren; hij ziet ook zo wakker uit zijn ogen. Maar ach, min, ik hoor tegenwoordig zulke vreemde dingen in onze kerk, ... ik hoop toch dat mijn kind een van God geleerd kind moge worden. “Min,” zei zij dikwijls, „help mij toch voor dit kind bidden dat het eens de Heere hand en hart geve!” En zo beval zij mij u nog stervende aan. Dit is en blijft dan nu mijn gebed, lieve Dominee, dat dat reine doopwater, op de grote dag, als de Heere Jezus met al Zijn heilige engelen op de wolken komt, u niet moge zijn geweest wat de zondvloed voor de eerste wereld en de Rode zee voor de verstokte Farao was.

Neef. Min, u roert mij tot in het diepst van de ziel!

Oom. Amen.